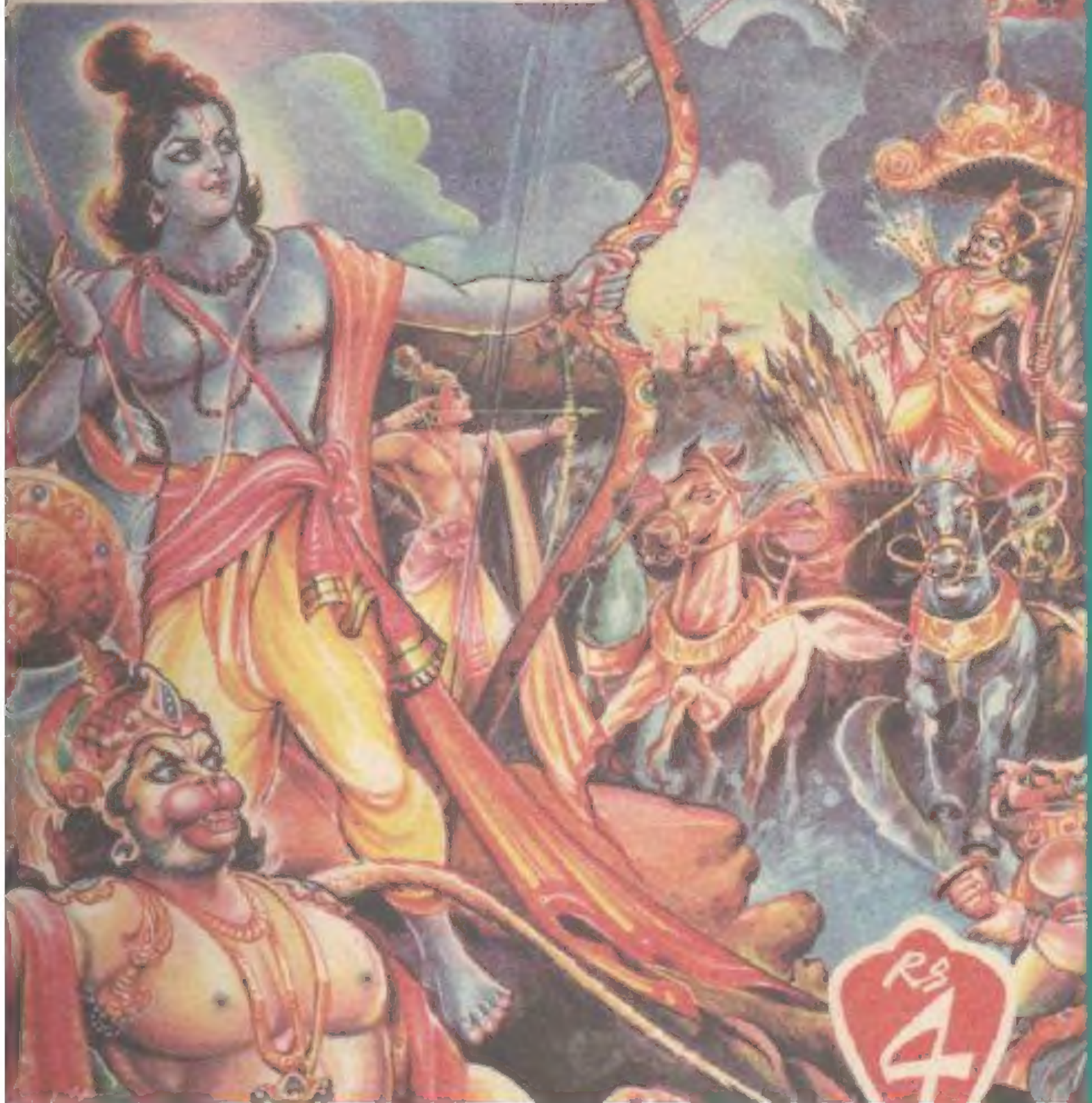


संग्रह

मे १९९३





दोन नवे देश

ता. ३१ डिसेंबरच्या नव्य-रात्री घट वर्षाणा निरोप देऊन नवीन वर्षाच्या स्वागतसाठी जगान सर्वत्र फटा वाजल्या. ठीक याच वेळी 'प्राग' व 'बादिस्ताव' भाषी श्रेक व स्लोवाकिया या दोन नवीन देशांच्या निर्मितीची घोषणा करण्यात आली. या दोन नवीन रिपब्लिकांच्या निर्मितीमुळे जगाच्या नकाशावरची 'झेकोस्लोवाकिया' नावाचा देश लुप्त झाला. बौद्ध दिवसानंतर या सोनी देशाने संयुक्त राष्ट्रांमध्ये सभासदत्व मिळाले. हे दोन घटक आता संयुक्त राष्ट्रांच्या सभासद-देशांची संख्या १८० झाली.

सन १९१४ मध्ये अस्तित्वाच्या साम्राज्याचे पतन झाल्यावर शेवोवेलोमाकिया देशाचा अल्प अंशही त्या काळी वास्तव्याच्या वर्चस्वाखाली असलेली राजे कोहमिया, मोराविया, सायलीयाया व रुथेनियाचा काही भाग भिळून एक नवीन देश तयार बनला. या देशाचे नेतृत्व वॉसत वॉरिच मजारीक आणि एकादश वेल्स वॉनी होते. वॉरिच मजारीक वॉहिंगे बळकट बनले व सन १९३४ पर्यंत त्यांनी राज्याभयारी संपादली. त्यांच्या नंतर वेल्स अथवा झाले.

त्याचाला आपल्या महत्त्वाकांक्षी राज्य-विस्ताराच्या योजनेत बर्लॉन्फ हिटलरने सन १९३५ मध्ये 'सुडेन लॅंड'चा प्रांतावर कब्जा केला. सुडीन वर्षी त्याने फोर्चबर्ग हल्ला केला आणि पुढार महायुद्ध सुरू होण्यापूर्वीच त्याने संपूर्ण बोकोव्श्याकियावर ही हत्त्या चढविली. बोस्न लंडनला येई आणि त्यांनी आपले प्रवासी सरकार स्थापन केले.

सन १९४४ मध्ये दोस्त राष्ट्रांनी नाझी जर्मनीचा पराभव केला. आणि दुसऱ्या महायुद्धाच्या शेवटी अॅमेरिक्लोकामिया सोवियत संघात सामिल झाला. सन १९४६ मध्ये अंतोविल नोवोत्नीच्या नेतृत्वाखाली येथे कम्युनिस्ट राजवट सुरू झाली. युद्धजन्म पातळीवरील देशांनी आर्थिक स्थिति खालावली होती. तीत सुधारणा करण्यासाठी लोकानी उबार नीति अवलंबिनी. नोवोत्नी यांच्या हातून अधिकारसुद्धे जवळून घेण्यात आली आणि अलेक्झेंडर इयूलेक यांच्या नेतृत्वाखाली सन १९६० मध्ये सुधारणावादी सरकार स्थापन झाले. तथापि सुधारणावादींचे उग्र सुधार लोकांना अवघड नव्हतीत. दारंगत यु.एस.ए.आर. ने बापाय तहांतर्गत अॅमेरिक्लोकामियावर आक्रमण केले.



आणि हुयुक्तेक गांजी राजिनामा दिला. यानंतर युरोपीय देशात झलले कित्येक बदल आपण पहातच आलो आहोत.

झेकोस्लोव्हाकियाच्या जलतेत दोन-तृतीयांश झेक आहेत व बाकीचे लोक लाहेन-स्लोवाक, जर्मन, पोल, हंगेरियन व अन्य अल्प-संख्यक. अधिक संख्यावल्यांच्या नियंत्रणाखाली कुर्बबलेल्या अल्पसंख्यकांची आपले स्वतंत्र राज्य असावे अशी इच्छा होती. १७ जुलई १९१९ रोजी स्लोवाक रिपब्लिकने आपल्या स्वतंत्र राज्याची घोषणा केली, परंतु अधिक संख्यावल्या स्लोवाकांना हे विधानन मान्य नव्हते. म्हणून दोन्ही रिपब्लिकांनी सार्वभौमताचा अंतिम निर्णय घेतला. परंतु राष्ट्रीय संसदेने नोव्हेंबर मध्ये हा निर्णय फेटाळून लावला. सत्तेच झेकोस्लोवाक फेडरेशन राहू करण्यासाठी घटनेत काही सुधारणा करण्याची फेडरल संसदेकडे मागणी केली. फेडरल संसदेने विभाजन मान्य केले आणि अशा रीतीने नव्या वर्षाच्या प्रारंभी दोन नवीन देशांचा जन्म झाला.

१५ जानेवारी रोजी 'ग्राफ' व 'ब्राटिस्लावा' येथून तेथील विदेश-मंत्री न्यूयॉर्कला गेले व त्यांनी संयुक्त राष्ट्रांकडे सभासदत्वाचा अर्ज मादर केला. सभासदत्व मिळाल्यावर किताने नाजूक म्हणाले- "या महान दिवशी स्लोव्हाकियाच्या इतिहासाचा नया अध्याय सुरू होत आहे", तर क्रोमॅक जिमेनिक म्हणाले- "मानवी अधिकार व स्वतंत्रतेच्या मौलिक सिद्धांतांचे जतने करण्यासाठी झेक रिपब्लिक सर्वतोपरी प्रयत्नशील राहील."



नारायण आणि नारद

बलभद्र नावाच्या तरुणाचे गुरुकुलातले शिक्षण पूर्ण झाले आणि तो परत आपल्या गावी रहायला गेला. त्याचे वडीलही चांगले विद्वान होते. आपली श्रुती करता करता, ते काही लेखनही करत असत. बलभद्र परत आल्यावर त्यांनी त्याला सुचवले की, त्याने आपल्याबरोबरच राहून लेखन कामात आपल्याला मदत करावी. बलभद्रचे वडील काही संस्कृत ग्रंथांचे हिन्दी भाषांतर करून ते शहरातील जमीनदाराकडे पाठवत असत.

हे भाषांतराचे काम बलभद्रला खूप आवडले. त्याच्या मदतीमुळे काम भरभर होऊ लागले. त्याच्या बडिंसांनी हस्तपुर्ण नावाच्या ग्रंथाचे भाषांतर पूर्ण केले व ते बलभद्रला म्हणाले, "बेटा, हे भाषांतर जमीनदारकडे घेऊन जा.

तो शब्द घेऊन बलभद्र शहराकडे निघाला. वाटेत त्याला एक माणूस भेटला. तो म्हणाला, "अरे, बलभद्रच ना तू? कुठेली निघालेला दिसतोयस?"

त्या माणसाच्या प्रश्नाची उत्तरे तर बलभद्रने दिली: पण तो माणूस कोण, हे काही त्याच्या लक्षात येईना! त्या माणसाने ही गोष्ट बरोबर हेरून म्हटले, "अरे विसरलास होय? मी नारायण!"

आता बलभद्रला बरोबर आठवले. त्या दिवसात नारायण लहान मुलांना एकत्र करून त्यांना छत्र-छत्र गोष्टी सांगायचा. पण गोष्ट चालू असतानाच कुठूनशी त्याची कायके येऊन त्याला सगावे आणि मुलांना तेथून हाकून लावी. पण मुन्हा त्यांना एकत्र करून नारायण गोष्ट पुरी करी. गोष्ट मधे कुठे थांबली होती, हे मुलांपेक्षा नारायणाच्याच लक्षात असे.

सुनंदा ठाकुर



नारायण यावर हसून म्हणाला, "शिक आहे, सोडून घेरे! जर, तू बुद्धा संध्याकाळपर्यंत परत येणार असशील, तर माझ्यासाठी एक नारळ आणि शहरातून! परवा सकाळी पूजेच्या वेळी देवळात नारळ फोडायचाय मला. आपल्या गावात चांगले नारळच मिळत नाहीत!"

"तुमच्यासाठी बुद्धा संध्याकाळी नक्की आधीन मी एक नारळ. खाली घाळणा." बलभद्र म्हणाला.

तरीही नारायण पुन्हा म्हणाला, "किसरू नको हं! मा गावात मी कुणाला काही करायला सांगितलं, की नुसतेच मुंडी हलवतात सर्वजण पण करत मात्र

नाही कुणीसुद्धा! निदान तू तरी त्यांच्यासारखा नसशील अशी आशा आहे मला!"

बलभद्रने हसून त्याला बचन दिले की, बुद्धा त्याचा नारळ नेक्कीच मिळेल. नन्तर संध्याकाळपर्यंत शहरात पोचून त्याने ग्रन्थ जमीनदाराच्या हाती दिला. हंसपुराणाचे तो भाषान्तर पाहून जमीनदाराने आश्चर्याने विचारले, "अरे! हा अनुवाद इतक्या लवकर करणं कसं शक्य झालं?"

बलभद्रने आपले गुरुकुलातले शिक्षण व नन्तर आपण आपल्या पित्याला त्याच्या भाषान्तरासाठी करत असलेली मदत वगैरेबद्दल जमीनदाराला सांगितले. तेव्हा जमीनदाराने त्याला एक श्लोक म्हणून दाखवला व त्याचा अर्थ विचारला. बलभद्रने जमीनदाराला म्हटले की या संस्कृत श्लोकाचे एकच नव्हे, तर अनेक अर्थ होतात; आणि त्याने श्लोकाचे एकूण अठरा अर्थ सांगितले.

ते सारे ऐकून जमीनदार फारच आश्चर्यचकित झाला व तो म्हणाला, "तू तर असासाध्य असा पंडित आहेस इथे तू फार दिवस राहिलास, तर मी इथे एक पंडितसभा चोळवू म्हणतो."

बलभद्रला एकदम नारायणच्या नारळाची आठवण आली. पण ती गोष्ट

जमीनदाराचा कशी सांगायची हे त्याला कळेना. त्याने तर नारायणला बचन किसे होते, व आपल्यामुळे त्याच्या भक्तीत वाधा येऊ नये अशी बलभद्रची इच्छा होती, पण केवळ एका नारळासाठी जमीनदारची इच्छा डावलणेही इष्ट झाले नसते, असा विचार करून त्याने एक कल्पना लढवली.

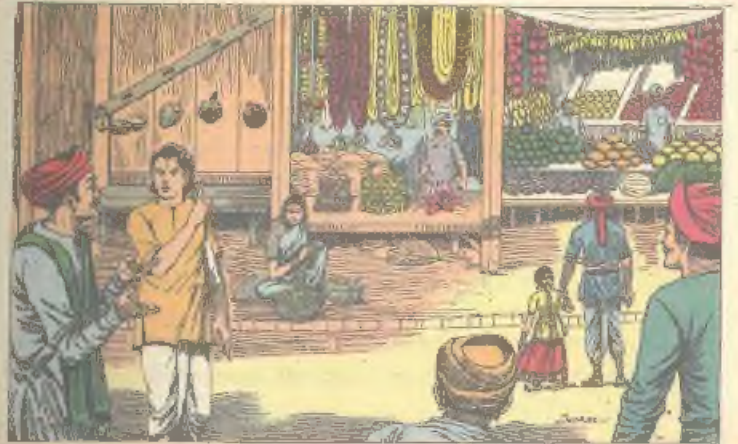
"महाराज, माझी आजी सध्या आजारी आहे. तिच्यासाठी औषध घेऊन मला बुद्धा संध्याकाळी आपल्या घरी पोचायला हवं." बलभद्रने जमीनदाराला खोटेच सांगितले.

"बास, इतकंच? औषध कोणते सांग मला, म्हणजे मी ते आपल्या माणसाकरवी

पाठवीन तुझ्या घरी." जमीनदार पटकन म्हणाला.

आता मात्र बलभद्र गढबडला; तो म्हणाला, "महाराज, माझ्या आजीचा आजार तसा बराचसा मानसिक आहे. माझ्या तिथल्या गैरहजेरीमुळे ती माझ्यासाठी चिंतित आहे. त्यामुळे तिच्या जवळ राहून तिला मी स्वतःच औषध पाजलं पाहिजे, तोपर्यंत नुसत्याच औषधाचा काही उपयोग होणार नाही, असं वैद्याचं म्हणणं आहे."

जमीनदार यावर काहीच बोलू शकला. त्याने फक्त त्या रात्री आपल्याच घरी आराम करून दुसऱ्या दिवशी आपल्या घरी जाण्याबद्दल बलभद्रला सूचवले





Restore



127



शकत नाही. तू जमीनदाराकडे मागणंही बरं विनंती नही, मोठ्या मागसांकडे अशा शुल्लक गोष्टी मागू नयेत."

तरीही नारायणला दिलेले वचन बलभद्रचा पिच्छा सोडत नव्हते. शेवटी जमीनदाराकडे जाऊन तो म्हणाला, "माझ्या आज्ञेला नारळाचं खोबरं फार आवडतं. अन् बाजारात तर मला आज नारळाचं मिळू शकला नाही."

"अरे, इतक्या शुल्लक गोष्टीची मागणी करावी लागली तुला माझ्याकडे?" असे म्हणून जमीनदाराने बरं नारळ बघा हजार अशफर्षा देऊन बलभद्रला रवाना केले.

बलभद्र आपल्या गावी पोचला, तेव्हा रात्र झाली होती. रक्कम पित्याला देऊन त्याने शहरात काय काम घडले याबद्दल सारा बुत्तांत कथन केला. तेव्हा वडील त्याला म्हणाले, "जमीनदारांनी आजपर्यंत कोणत्याही ग्रंथाची इतकी मोठी रक्कम कोणालाच दिली नाही. ते तुझ्यावर फारच खूप झालेले दिसतायत. पंडित सभेत भाग घेतला वसतास, तर त्यांनी तुला नक्कीच एक लाख अशफर्षा दिल्या असत्या. तू केलंस, ते काही बरं नाही केलंस."

"पण गुरुकुनात आम्हाला शािकवलं होतं की, धनापेक्षा बजलाचं महत्त्व

अधिक असतं." बलभद्र म्हणाला. "आपल्याला जे धन मिळणं नशिवात असतं, ते आपोआप चालून आपल्याकडे येतं."

तेव्हा वडील त्याला म्हणाले, "पण हे सारं तू नारायणसारख्या माणसासाठी बोलतोयस, हे मला खटकतंय. तुला प्रथम ही गोष्ट समजून घ्यायला हवी की—आपल्याला जी कामं करावी, त्यातली महत्त्वाची कोणती व कोणती विनमहत्त्वाची! ते जमलं नाही तर तुझ्या जीवनात अडचणींचे डोंगरच उभे रहातील."

बलभद्र थोडा वेळ नारायणच्या घराच्या कड्यावर बसून राहिला; पण

बराच वेळ नारायण न माल्याने, आपण नारळ आणल्याबद्दल एक चिट्ठी लिहून ती कुलुपाला अडकवून बलभद्र निघून गेला.

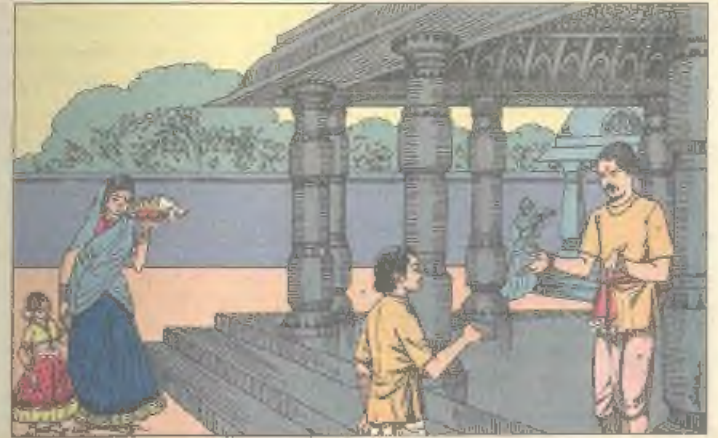
दुसऱ्या दिवशी सकाळीही नारळ घेऊन तो नारायणकडे गेला आणि पुन्हा कुलूप पाहून तो मन्दिरात गेला. तेथेही नारायण न आल्याचे कळल्याने त्याने पुढाऱ्याजवळ त्याच्यासाठी निरोप ठेवला.

पुन्हा दुपारीही नारायणला नारळ घ्यायचा विचार करून बलभद्र ऐत दुपारच्या कडेक भुंहातून त्याच्याकडे गेला. नारायण घरात कसलेते पुस्तक वाचत बसलेला होता. बलभद्र आलेला पाहून, तो चिटून म्हणाला, "मला कोणी

आणि त्याच्या रहाण्याची व खाण्यापिण्याची सारी व्यवस्था केली.

त्या रात्री विश्रान्ती घेतल्यानंतर दुसऱ्या दिवशी सकाळी बलभद्र नारळ खरेदी करण्यासाठी बाजारात गेला. परंतु त्याच दिवशी कोणा नारळवाल्याचे निघून झाल्यामुळे नारळाची सगळी दुकाने बन्द होती. त्याला नारळ खरेदी न करताच परत यावे लागले.

परत घरी आल्यावर जमीनदाराच्या स्वयंपाक्याला त्याने नारळाबद्दल विचारले. स्वयंपाकी म्हणाला, "इथं पोतंमर नारळ आहेत; पण जमीनदाराच्या परवानगीशिवाय मी कोणाला काही देऊ





Restore



127



भुक्कट्याने वाचूही देत नाही, कोल काय हवंय तुला?"

"तुमच्याकडला मी नारळ घेऊन काळ रात्री बाजो होतो, नंतर पुन्हा सकाळी आलो, अन् आता पुन्हा आलो. तुम्ही कुठ परगावी गेला होता का?" बलभद्रने विचारले.

"पर गांव? नाहीतर! इथे येणारांचा त्रास चुकवावा, म्हणून मी पुढील दारी कुलूप घालून, पुन्हा मागल्या दाराने जात येऊन बसतो." नारायण ज उत्तरला.

"ओहो, असं होय? मग आज सकाळी तुम्ही देवापुढे नारळ नाही फोडलात?" बलभद्रने विचारले.

"नारळ फोडणं काही फारसं महत्त्वाचं नव्हतं; असेल जवळ तर फोडतो मी, नाहीतर नाही! सध्या माझी तब्येत बरोबर नाहीय. वैद्यानं सांगितलंय की मी रोज अग्रभस्म खावं. तू कधी शहरात गेलास, तर आज हं अग्रभस्म माझ्यासाठी!"

बलभद्रच्या हातावला नारळ पाहूनही नारायण तय्यदल काही बोलला नाही, तेंव्हा जरा रागावूनच त्याने नारायणच्या समोर नारळ ठेवून तो आणण्यासाठी आपल्याला कसा त्रास सोसावा लागला याचे वर्णन केले.

तेव्हा नारायण म्हणाला, "अरे मी विसरलो नाहीये घोरा! पण मी म्हटलं, अन् कुणी काही आणतं असं तुझ्याच बाबतीत घडतंय, तू नारळ बाणलास, याचं आश्चर्यच वाटतंय मला! त्रास हे झालं! विसरून जा तू! पण अग्रभस्म मात्र माझ्यासाठी आणू नकोस हं! अन् दुसऱ्या कुणाला आणायलाही सांगू नकोस; कारण फार महाग आहे ते."

हे ऐकून बलभद्र चकाबूनच गेला। पित्याच्या बोलण्याचे सत्य त्याच्या लक्षात आले. अन् तो योग्य-अयोग्य कामे ओळखण्याची बुद्धि मिळवण्याच्या प्रयत्नाला लागला.



(जवळपासूनच बाहेर पडून युवराणी विद्यावती व महेंद्रनाथ संघावर कपयंत मुनींच्या ओपडीत पोचले, त्यांचा राहून मुनीना फार आनंद वाटला व त्याने आपली आत्मकहाणी त्या दोघांना सांगितली. मुनी हा आपला काका विवेकनाथच आहे, हे महेंद्रनाथ समवसे व त्याचवेळी राजकुमारी विद्यावती नाही कळून फुलले की महेंद्रनाथ हा कोणी सामान्य परावला तरुण नसून तो एक राजपुत्रच आहे. महेंद्र व विद्यावती मुनिकडे धरण करून मुनीबरोबर वीरगरीबडे निघाले. —मुढे पाठ.)

युवराणी नाहीशी होऊन दोन आठवडे लोटले, तरी तिचा काहीच पत्ता न लागल्याने राजा-राणी फार चिंतेत होते.

तेथेच वृपस्थित असलेल्या सेनापति बाबलपतीला विचारले, "आचार्य! आचार्य जगत्पतीने जन्य ज्योतिष्वांशी कोणत्या विषयाबद्दल चर्चा केली यानंदल आपणाला काही कळले का?"

"अजूनपर्यंत काहीच कळतं नाही महाराज! पण विशेष म्हणजे युवराणीच्या कुंडलीप्रमाणे आता तिचा शुभकाल सुरू होत आहे. माझ्या बंदाजाप्रमाणे तिच्या ग्रहांच्या प्रभावाने ती आता राजधानीत पोचायला हवी." आचार्य बाबलपती संतोषाने म्हणाला.

"आपण तर मोठ्या शुभसमाचार सांगितलात!" महाराणी वनेश्वरी देवी



चांबोबा



बोलली. तिच्या गळ्या भरून आलेला होता.

अग्रसेन तेथून बाहेर जावला निघाला. इतक्यात एक शिपाई समोरून येत असलेला दिसला. तो म्हणाला, "आत्ताच एक पालखी येऊन राजवाड्यासमोर थांबलीय. तिच्याबरोबर तीन घोडेस्वारही आहेत. त्यांच्यातला एक आताच महाराजांना भेटायचं म्हणतोय."

"असं? त्यानं आपलं नाव काय सांगितलंय?" सेनापती अग्रसेनने सावधगिरी दाखवत विचारले.

"काहीच नाही सांगितलं भातका!"

"ठीक आहे. पण पालखीत कोण आहे?" अग्रसेनने पुढे चौकशी केली.

"मालक! पालखीवर पडदा आहे!" शिपाई म्हणाला.

"हं! ठीक. तु जा आता. मी आलोच." असं म्हणून सेनापति पुन्हा राजाच्या कक्षात आला. त्याने पालखी व घोडेस्वारांवरून सांगितले. महाराणी राजाला अतावीळपणे म्हणाली, "प्रभु, त्या पालखीत आपलीच विद्यावती असू शकेल! बरोबरचा घोडेस्वार कुणी राजकुमार असेल. बला, आपण जाताच जाऊन पाहू या."

पण काही विचार करत राजा म्हणाला, "पालखीत आपलीच बेटी असेल तर आतापर्यंत तिचेच कशी थांबली असती? राजवाडा तिला नवा नव्हे!" तरीही पोटच्या अत्सुकतेमुळे राजा जागचा झुठला. तिचेही राजवाड्याच्या प्रवेशद्वारी पोचले, तेव्हा एक पालखी खाली उतरवली जात होती; अन् तिचापैकी एक घोडेस्वाराने पुढे होऊन राजाला नमस्कार केला.

घोडेस्वार म्हणाला, "हिमगिरी राज्यावर राज्य केलेल्या राजा त्रिलोक्यतीचा नातू मी!" हे सांगताना त्याच्या चेहऱ्यावर राजेशाही घेष्ट दिसत होती.

"हिमगिरीचा राजा तर जुमापति न?" संशयाने राजाने विचारले.

"होय महाराज! त्या जुमापतीने राजा त्रिलोक्यतीला पदच्युत करून ते सिंहासन बळकावले आहे. मी त्रिलोक्यतीचा धाकटा भाऊ कैलासपती याचा मुलगा आहे. त्यावेळी माझे आजोबा, माझे वडील जगपती अन् मीही राज्य सोडून हिमगिरीबाहेर पडलो होतो. मात्र नाव जगत्पती आहे. घोडेस्वार ऐटीत बोलला. 'जगत्पती' हे नाव ऐकताच राजा व बाचार्य वाचस्पती दचकले व एकमेकांकडे पाहू लागले. अग्रसेनचा हात लगेच आपल्या तलवारीच्या मुठीवर गेला.

"मी आपणासाठी एक चांगली बातमी आणलीय महाराज! आपली कन्या विद्यावती हिला वाचवून मी इथे बरोबर आणलीय. विद्यावती याच पालखीत आहे." पालखीकडे इशारा करत जगत्पती म्हणाला.

"काय? माझी बाळी पालखीत आहे?" एक पाय पुढे टाकत राणीने विचारले.

परन्तु आपल्या नजरेनेच तिला घाबित राजा त्या घोडेस्वार जगत्पतीला म्हणाला, "असं? पण पालखीत खरोखरच जर विद्यावती असेल, तर



जखून पालखीतून वुतरून ती घाबत आमच्याकडे का नाही आली? तिची तब्येत तर बरी आहे ना?"

"होय महाराज, छान आहे की! आताच तिला पालखीबाहेर पायला सांगतो मी." जगत्पती म्हणाला, वन् पालखीचा पडदा दूर करत तो म्हणाला, "आता बाहेर ये राजकुमारी! तुझे आईवडील तुझी वाट पहात आहेत." जसे म्हणून जगत्पती राजदम्पतीजवळ गेला.

पडदा बाजूना सारून मालिनी पालखीबाहेर आली अन् भिजून चहुकडे पाहू लागली.



'दुरून पाहून तर ही आपल्या मुलीसारखीच दिसतेय, मग तिला इतकी भीती कसली वाटतेय?' राजदम्पतीच्या मनात आले. इतक्यात सेनापती युगसेन झडप घालून जगत्पतीजवळ आला आणि त्याचे मनगट पकडून तीक्ष्ण स्वराने विचारले, "ही तरुणी विद्यावती नव्हेच! तुझ्याकडून चूक झाली असावीस वाटतेय!"

"नाही, ती युवराणी विद्यावतीच आहे, यात शंकाच नाही," अत्यंत बेपर्वाईने जगत्पती म्हणाला.

"हे तू कसं सांगू शकतोस? तू कधी

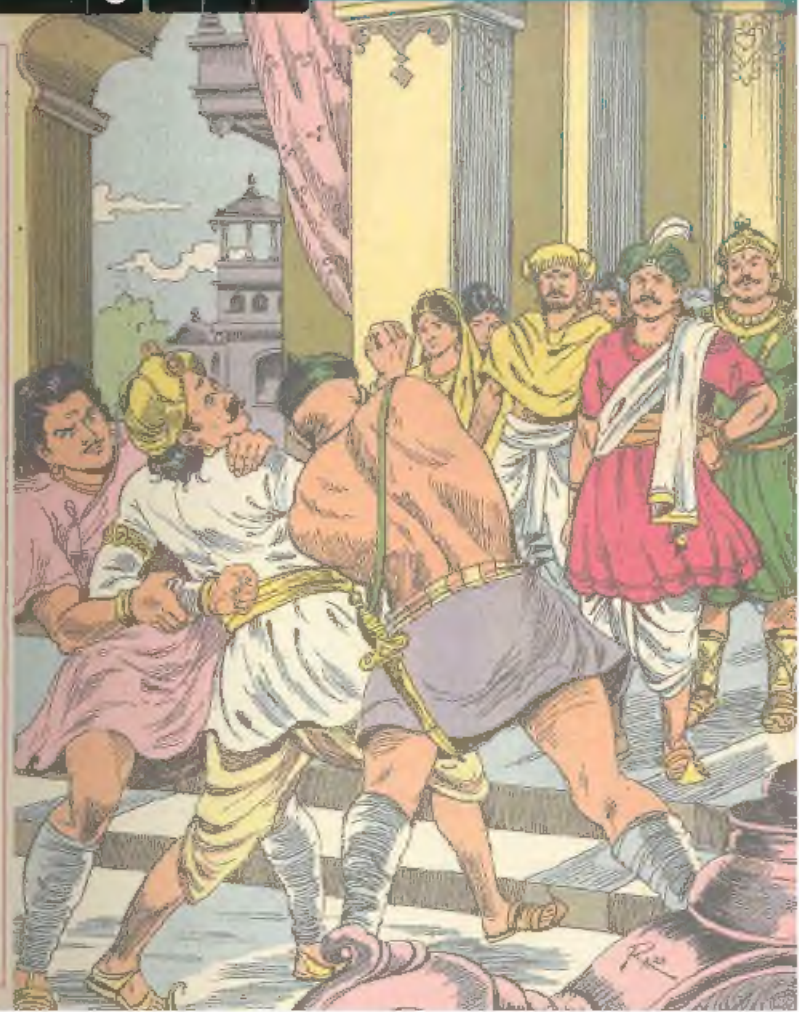
राजकुमारी विद्यावतीला पाहिनयस?" सेनापतीने दरडावून विचारले.

या प्रश्नाचे सरळ उत्तर न देता जगत्पती म्हणाला, "मी हिला दुष्टाच्या तडाख्यातून वाचवलेय. तिच्यावर जोपर्यंत दुष्ट ग्रहांचा प्रभाव होता, तोपर्यंत मी तिचे रक्षण केले अन् आता तिला घेवून आलोय मी."

"युवराणीवर दुष्ट ग्रहांचा प्रभाव आहे, हे तुला कसं कळलं?" आता आचार्य वाचस्पतीने पुढे येत जगत्पतीला विचारले व त्याने जगत्पतीचा दुसरा हात घट्ट पकडला.

"ती गोष्ट मला ज्योतिष्यांकडून कळली." जगत्पती उत्तरला. कृतघ्नता! युवराणीची ग्रहस्थिति जाणून घेवून तूच तिचे अपहरण करून तिला लपवून ठेवलेस! अन् नन्तर तिला महाराजांकडे परत आणून सोडण्यासाठी चांगला मुहूर्त पाहण्यासाठीच तू ज्योतिषी-पंडितांशी चर्चा केलीस-होय ना? अरे दुष्टा जगत्पती! आता तुझे पितळ अंधडं पडलंय, मीही तुझ्या कड्यात गेलो होतो. म्हणून मला आता शरम वाटतेच." असे म्हणून आचार्य वाचस्पतीने जगत्पतीचा हात सोडून दिला.

इतक्यात जगत्पतीने आपल्या गळ्यातल्या माळेचा ताईत घट्ट पकडला.





दुसऱ्याच अणी तेथे काहीतरी चमकने व घुर निघू लागला. त्या घुरातच एक शटका देऊन सेनापतीच्या पकडीतून आपला हात सोडवून घेतला अन् तो महालावाहेर पळाला.

जगत्पती मुख्य द्वारापर्यन्त पोचला अन् तो धोड्यावर झेप घेणार इतक्यात तेथे पोचणाऱ्या महेन्द्राची त्याच्यावर दृष्टी गेली. महेन्द्राचा वाटले की कोणी चोर अचूक रत्नमाला घेऊन पळून चालला आहे, आणि त्याने जगत्पतीला रोखले. त्याला पकडून महेन्द्राने त्याला घोड्यावरून खाली ढकलले, त्याची पगडी पडली

व त्याच्या हातची रत्नमाला महेन्द्राने ताईतामूढ पकडली. महेन्द्र त्याला म्हणाला, "तुम्हा खेळ आता खेळाय झालाय समजा!"

इतक्यात राजदम्पती व वाचस्पती तेथे येऊन पोचले. राजाने आज्ञा दिली, "त्या दुष्टाला पकडून हात बांधून टाका त्याचे."

शिपाई तेथे आले व त्यांनी जगत्पतीला पकडून बांधून टाकले. त्याच वेळी सेनापतीने महेन्द्रनाथला ओळखून म्हटले, "अरे महेन्द्र! या दुष्टाला पकडण्यात तुम्ही मोठीच अवत झाली, राज्यास महेन्द्र! अच्छा, राजकुमारीची काही खबर मिळाली तुला?"

"मी इथेच आहे, मामा!" विलावती म्हणाली.

त्या आवाजाकडे पाहिल्यावर सेनापतीने मुनिपुत्री-राजकुमारीला पाहून ओळखले. अन् मोठ्या आनन्दाने तो ओरडला, "महाराज, विलावती आखीय!"

एकदम पुढे लपकून राजकुमारीला प्रेमाने मिठीत घेत राणी म्हणाली, "ओह! माझी लाडकी! कशी आहेस वाळ तु? बरी आहेस न?" अन् ती विद्यावतीच्या डोक्यावर थोपटू लावली.

"विद्या! हा कसला वेध?" राजाही तिच्या डोक्यावरून हात फिरवत विचारू

लागला.

इतक्यात पालिनी तेथे येऊन विलावतीला नमस्कार करू लागली, तेंव्हा तिने विचारले, "अच्छा, तर पालखीत वसून तु आलीस होय?"

महेन्द्रनाथने राजाला नमस्कार करत म्हटले, "महाराज, मी बरोबर काम साधलं, युवराणीला आपल्या हाती सोपवण्यात सफलता मिळाली मला! मला फार आनन्द वाटतोय त्यामुळे! आपलं कार्य पूर्ण करण्यात माझ्या भाग्यानं मला आपल्या काकाचे आशिर्वाद वन् सहाय्यही मिळालं." अन् त्याने आपल्या बाजूला असून असलेल्या मुनीकडे इशारा केला. त्याला पाहून राजाला आश्चर्य वाटले.

महेन्द्रनाथ म्हणाला, "हे माझे काका जितेन्द्रनाथ! महिमापुरीच्या राज-परिवारातले आहेत, राजा वीरेन्द्रनाथचे घाकटे माझू. आता ते संन्यासी झाले आहेत.

तेंव्हा जितेन्द्रनाथकडे रहात राजा म्हणाला, "देवीच्या मंदिरात दर्शनाला आलेला असताना मी राजा वीरेन्द्रनाथला पाहिलं होतं. नंतर मी ऐकलं की, तो शत्रूच्या हाती सापडून मारला गेला. मग तुम्ही?"

मुनि वेधातला जितेन्द्रनाथ आपली कहाणी सांगू लागला. "माझा मोठा



माझू वीरेन्द्रनाथ युद्धात मरण पावला. तेंव्हा महेन्द्र अगदीच लहान बाळ होता. त्याला व त्याच्या आईला घेऊन, मी कसा बसा जीव वाचवून पळालो. पुढे काही दिवसात मला वैराग्य घेऊन मी संन्यास घेतला. दैवयोगानेच महेन्द्र मला जंगनात भेटला. महिमापुरी राज्याचा हाच खरा वारस आहे. ही सारी हकिकत सांगण्यासाठी वन् या दोघांना मध्येच असं सोडून पळून गेल्याची चूक केल्याबद्दल याच्या आईची क्षमा मागण्यासाठीच मी या दोघांबरोबर इथवर आलो."



Restore



127



"महेन्द्रची आई आमच्याकडे सुरक्षित आहे. ती तांबडतोज तिला इथे सोलावून घेतो." सेनापती म्हणाला.

"आपली आज्ञा असेल, तर मीच जायून आपल्या आईला ही खानन्दाची वार्ता सांगू इच्छितो." महेन्द्र जतमुकतेने म्हणाला.

राजा वीरसेन सेनापतीला म्हणाला, "अगुसेन, महेन्द्रनाथच्या सुरक्षिततेसाठी आवश्यक ती तजवीज करा, तो अनु त्याची आई आता आपले वार्तिवि आहेत."

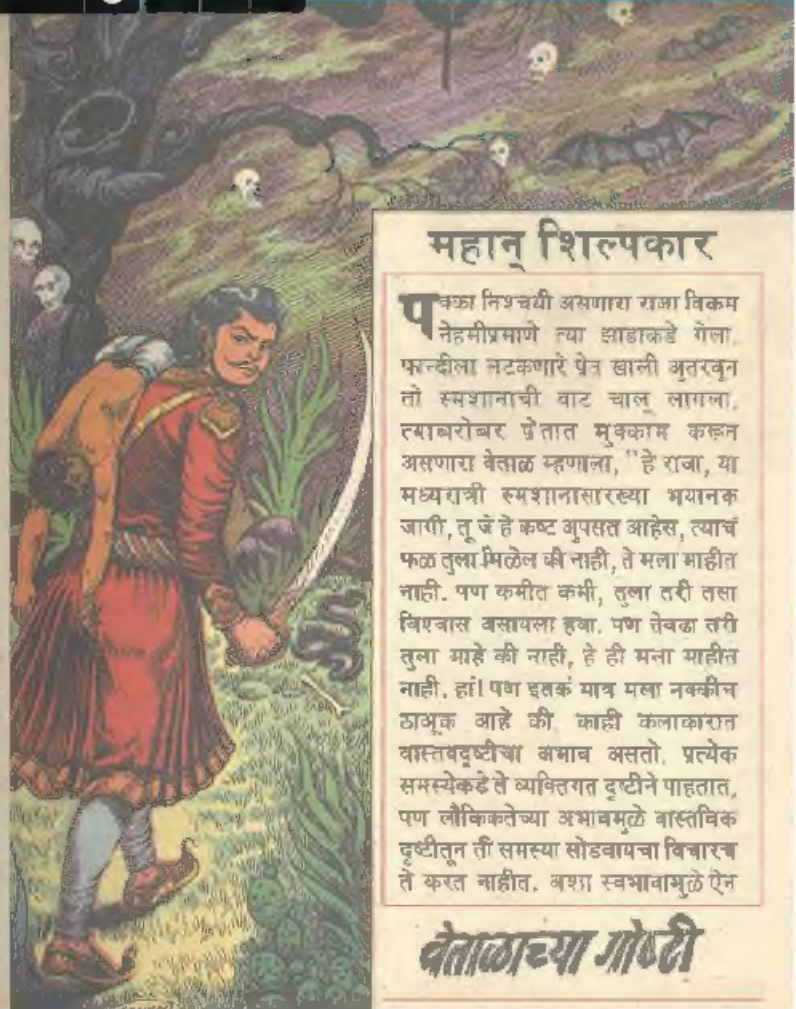
महाराणी मधेश्वरी मधेच म्हणाली, "महाराज! एक गोष्ट!" नंतर राजाच्या कानाजवळ ती हळूच म्हणाली, "महेन्द्रनाथ विसावजाही छान लबाबदार आहे. भला नाटर्त हा आगला ज्ञानई म्हणून छान शोभेल."

ढोके हलवून आपली स्वीकृति देत राजा म्हणाला, "शुभ समय जाला आहे ना आता! सर्व काही चारंगजंच

होईल." नंतर भुनीकडे वळून राजा म्हणाला, "महेन्द्रनाथ अनु त्याची आई इथे वेईपर्यंत आपण इथेच आमच्याबरोबर रहा." आणि आता मानसपतीला राजा म्हणाला, "आचार्य, आता आपण दुवराणीची शहरस्थिति पुन्हा एकदा पाहून सर्व सांगा चला, आपण सर्वजण आत जावून बसु या."

सेनापती अगुसेन महेन्द्रनाथचे अभिनन्दन करत म्हणाला, "कष्टात रहात असुनही आपण एक पसिद्ध राजघराण्यातील असल्याचा, तुझ्या आईने कधी जुल्लेखही केला नाही. वाता गौरवाने तिला राजमघनात जोलावून नेण्याचा मान मीच घेणार आहे."

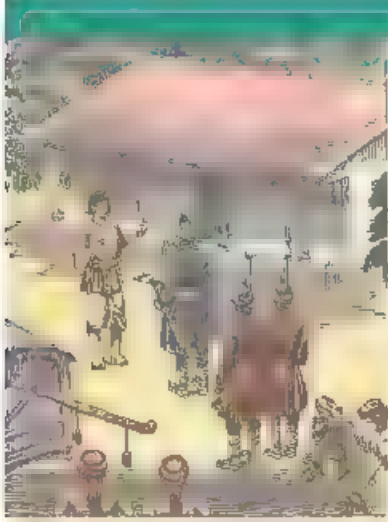
इतके बोलून सेनापती अगुसेन महेन्द्रनाथबरोबर जाहेर निघाला. घोडेही तिथल्या दोन घोड्यांवर स्वार झाले अन् ते महेन्द्रच्या मातेच्या निवासस्थानाकडे निघाले. (समान्त)



महान् शिल्पकार

पक्का निश्चयी असणारा राजा विक्रम नेहमीप्रमाणे त्या झाडाकडे गेला. फांदीला नटकणारे पेंच खाली अंतरवून तो स्मशानाची वाट चालू लागला. त्याबरोबर घेतात मुक्काम करून असणारा वेताळ म्हणाला, "हे राजा, या मध्यरात्री स्मशानासारख्या भयानक जागी, तू जे हे कष्ट गुपसत आहेस, त्याच फळ तुला मिळेल की नाही, ते मला माहीत नाही. पण कमीत कमी, तुला तरी तसा विश्वास बसायला हवा. पण तेवढा तरी तुला माहे की नाही, हे ही मना माहीत नाही. हा! पण इतकं मात्र मला नक्कीच ठाऊक आहे की काही कलाकारात वास्तवदृष्टीचा अभाव असतो. प्रत्येक समस्येकडे ते व्यक्तिगत दृष्टीने पाहतात, पण लौकिकतेच्या अभावामुळे वास्तविक दृष्टीतून ती समस्या सोडवायचा विचारच ते करत नाहीत. अशा स्वभावामुळे ऐन

वेताळाच्या गोष्टी



मौवयाच्या घेळी आपल्या भ्रमाचं फळ साज त्यांच्या हातून निसटून जातं. तुला सावधगिरीची सूचना मिळू शकेल अशी अमरेन्द्र नावाच्या महान् शिल्पकाराच्या अव्यवस्थित आणि बुद्धिहीन वागणुकीबद्दलची कथा मी आता सांगतो. ऐकता ऐकता तुला आपल्या भ्रमांचाही विसर पडेल नीट ऐक. 'अन् वेताळगोष्ट सांगू लागला

कीर्तिचन्द्र हा चन्द्रगिरी राज्याचा राजा होता तो मोठा कलाप्रिय होता

कीर्तिचन्द्रना सर्व कला आवडत परन्तु शिल्पकलेवर त्याचे विशेष प्रेम असे. त्याला एक सुन्दर नृत्यशाळा

बांधायची होती. ही नृत्यशाळा कशी असावी, तीत कुठे कुठे नृत्यमूद्रा वाखवणाऱ्या सुन्दर स्त्रियांची शिल्प मांडावीत अन् कोणत्या बाजूला देवी-देवतांची शिल्पे असावीत, याबद्दल तो खूप विचार करी

आशातच एकदा त्याला अमरेन्द्र नावाच्या शिल्पकाराबद्दल माहिती मिळाली. राजधानीपासून दूर असलेल्या एक लहानशा गावात हा अमरेन्द्र राहत असे शिल्प-कलेतला तो एक असामान्य असा कलाकार होता

हा शिल्पकार केवळ 'स्वान्तःसुखाय' छिन्नी हप्त्यांदा हापान घेई त्याचा हस्तस्पर्श होतान अगदी कठिणात कठीण दगडही जणू मृदु वने, अन् त्यातून एक सुन्दर शिल्प आकार घेई

राजा कीर्तिचन्द्रने ठरवले की अमरेन्द्रला राजशिल्पी पदावर नेमून घेऊन त्याच्या हातूनच आपल्या अदभुत नृत्यशाळेचे स्वप्न साकार करवावे आणि आपले काही राजकर्मचारी त्यान अमरेन्द्रकडे पाठवले त्याने त्यांना अशीही आज्ञा दिली होती की त्यांनी अमरेन्द्रला सोळा सन्मानाने राजधानीत आणावे

राजकर्मचारी पालखी घेऊन जेव्हा अमरेन्द्रकडे पोचले, तेव्हा तो त्यांना म्हणाला, "मला राजाकडून सन्मानांचा

किंवा पदवीचा मुलीसुद्धा मोह नाही महाराजांना कृपा करून सावा की, मला हा प्रस्ताव मान्य नाही, वन् या नकाराबद्दल त्यांनी मला क्षमा करावी "

इतके मोठ्या मर्यादेने सागून अमरेन्द्रने राजकर्मचाऱ्यांना परत पाठवले निरोप मिळाल्यावर छद्म राजा कीर्तिचन्द्र स्वतःच शिल्पकार अमरेन्द्रकडे गेला व म्हणाला, "तू एक महान् शिल्पकार आहेस, पण तू आपली कला स्वतःपुरतीच मर्यादित ठेवस आहेस. परंतु कोणत्याही कलाकाराला हा हक्क नाही की त्याने आपली कला अशी लपवून ठेवावी कला विश्वव्यापी व्हावी, मातच कलाची सार्वकाल्यता असते."

यावर अमरेन्द्र म्हणाला, "महाराज, माणलं बोलणं वास्तविक नाही, बसं मासं म्हणणं नाहीय. पण सामान्यत असं घडत की राजे महाराजे आपली कीर्तिपलाका फडकत ठेवण्यासाठीच कलाकारांचा मोहऱ्याप्रमाणे अपयोंग करतात."

अमरेन्द्रच्या या विधानाबद्दल राजाला वाईट वाटले. तो म्हणाला, "अमरेन्द्र, तूझ्यासारखे कलाकार हे माझ्यासारख्या राजा-महाराजांपेक्षाही महान् असतात. कृपा करून माझ्या प्रस्तावाला मान्यता दे. कित्येक वर्षांपासून एक सुन्दर नृत्यशाळा बनवायचं स्वप्न पहातोंय मी

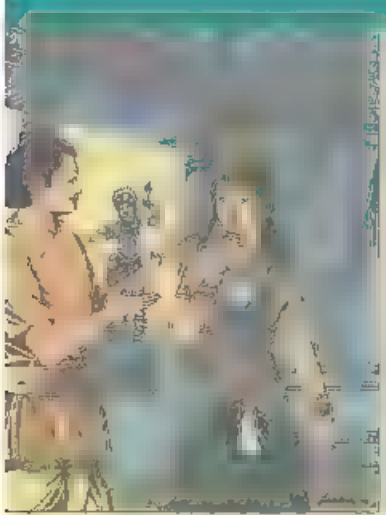


ते स्वप्न तू साकार कर ना."

जरास विचार करून अमरेन्द्र म्हणाला, "अच्छ महाराज, मी या खास नृत्यशाळेची जबाबदारी स्वीकारत आहे "

नन्तर अमरेन्द्र राजधानीला आला आणि त्या सुरेखशा नृत्यशाळेच्या कामाला लागला जराही विश्रान्ती न घेता तो एका पाठोपाठ एक देखण्या मूर्ति बनवू लागला

एके दिवशी राजकन्या विजयमल्ला त्या घडत असलेल्या नृत्यशाळेत आली आणि तिने त्या देखण्या मूर्ति पाहिल्या अगदी रुजीव भासणाऱ्या त्या मूर्ति पाहून ती सांगवून गेली



पद्माचा पहलग हातात छिन्ती घेऊन काम करणाऱ्या अमरेन्द्राचे तिची तजर वळली त्याचे घुस्वर लप व चेत्यावरचे तेज पाहून तिचा असे वाटले की आपण एकाद्या अपूर्व व अद्भुत व्यक्तीला आयुष्यात इथमच पहान आलोत प्रथम दृष्टीतच तिचे त्याच्यावर प्रेम असले। विजयमालेला असेही वाटले की या शिल्पकाराशी आपला विवाह व्हावा.

त्या दिवसापासून राजकन्या शिल्पकला व वास्तुरास्त्राबद्दल अमरेन्द्राशी चर्चा करू लागली. परन्तु आपल्या मनची गोष्ट मात्र ती त्याच्या सनोर फकी बोणू शकली नाही

काही दिवसांनी नृत्यशास्त्राचे काम पूर्ण झाले राजा कीर्तिचन्द्र व अन्य राजप्रमुख येथून नृत्यशास्त्राच्या अद्भुत मूर्त्यांची प्रशंगा करू लागले दोन आठवड्यांनी नृत्यशास्त्राच्या वस्तुशालेची मूर्त मूर्त केला गेल हाता अन् त्यानिर्मित नृत्यांगना हंमसुंदरी तिच्या तन्दाचा कर्तव्यकमही आयोजित कला प्रान

अशातच एका राजकन्या विजयमाला अमरेन्द्राला भेटायला आली अन् घेय एकवटून तिने आपल्या मनानेही इच्छा त्याच्याजवळ व्यक्त केली

तिचे बोलणे ऐकून अमरेन्द्र चक्रावून गेला अन् थोडा वेळ विचारत मग झाला तत्तर म्हणाला, 'तू एक राजकुमारी आहेस अन् मी एक सामान्य नागरिक आहे कोणत्याही राजघराण्याशी याद दूरचही नात नाही अशीच सामान्य साणू म आहे मी '

राजकुमारी हसून म्हणाली, 'या वंशमयांदा आणि कीर्ति वारेची तुम्ही चिन्ता नका करू तुम्ही एक महान् शिल्पकार आहात, हीच महान् कीर्ति आहे तुमची!'

"ठीक आहे; पण असं सांग-आपल्या विवाहाला तुझ्या पित्याच्या संमतीची आवश्यकता आहे न? मग जाणपासून सात दिवसांच्या आत तू ती परवानगी

मिळव अन् मग येवून मला हर्ष भेट."

अमरेन्द्र म्हणाला

परन्तु चार दिवस झाले नाहीत तेच एका रात्री अचानक अमरेन्द्र राजधानी सोडून निघून गेला

इतकी गोष्ट सांगत वेनाळ म्हणाला, राजा, अमरेन्द्रांमध्ये लौकिक ज्ञान आणि बुद्धि याचा अभावच दिसून येतो की नाही? राजकन्याला विवाहासाठी परवानगी विचारायला त्याने सात दिवसांची मुदत दिली होती ना? अन् तो स्वतः मात्र मुदत संपण्यापूर्वी चारच दिवसांत तयार निघून गेला. आपल्या जीवनावद्दल वास्तविक दृष्टी त्याला नसल्याचं हे लक्षण नव्हे का? या प्रश्नाच उत्तर भावीत असूनही तू दिल नाहीस तर तूच यत्नक फटून जाईल

यावर विक्रम उत्तरला, 'तू म्हणतोस, मला अमरेन्द्र लौकिकज्ञानशून्य किंवा जीवनावद्दल वास्तवदृष्टी नसलेला वगैरे मुळीच नव्हे अमरेन्द्रने एक आठवड्याची

मुक्त विली यातच मानवी स्वभावाची त्याला चांगली पारख आहे, हे दिसून येतंय, युवराणीचं जर असं म्हणणं आहे, की अमरेन्द्रवर आपल खर प्रेम आहे तू ने आपल्या पित्याला सांगायला एका आठवड्याच्या मुदतीची जरूरच काय? इनका वेळ तिने मुळी घालवलाच नसना अमरेन्द्राशी बोलून परत आलाच तिने आपल्या पित्याला सांगितल असत तेव्हा अमरेन्द्राच्या अन्दाजाप्रमाणे राजाची अनुमति मिळायचीच असते, तर ती एक किंवा दोन दिवसातच मिळायला हवी होती तर न घडण, चार दिवसपर्यंत वाट पाहणारी युवराणीचा पत्ता नव्हता म्हणजेच राजाची अनुमति नव्हती त्यामुळेच त्याने तावचनोन राजधानी सोडली

अशा तऱ्हेने योग्य उत्तर दिले तेव्हा राजाचा मौनमग झाल्यामळ वेनाळ देतामह अद्भुत होऊन पन्ना त्या झाडाकडे गेला (कल्पित)



सांगोवा



अधिकार लालसा

शिव नावाच्या तरुणाने शहरात आपले बुच्च शिक्षण पूर्ण केले व तो स्वामी-विजयपुरीला परत आला. शिवचे वडील त्याच्या लहानपणीच चारत्यामुळे आईचे त्याला बाळवले होते शहरात पाठवून बुच्च शिक्षणही दिले होते गावात येऊन एक आठवडा खोटेल्यावर, कडे तरी नोकरी करायचा आपला मानस त्याने आईवडल व्यक्त केला ती म्हणाली, "शिव, तुझ्यायोग्य नोकरी तुला जमीनदारांच्या कचेरीत नवळी मिळेल तुझ्या बाबांचे लहानपणचे मित्र धनंजय तुला या बाबतीत मदत करू शकतील रघुनाथपुरला जाऊन त्यांची भेट घेशिवा." दुसऱ्याच दिवशी शिव रघुनाथपुरला जाऊन धनंजयला भेटला. तो म्हणाले, "जमीनदारांच्या कचेरीत काम मिळवण मोर्ष नव्हे. कारण तिथे असणारा भैरवनाथ

नावाचा माणूस प्रत्येक बाबतीत आपले नाक खुपसत असतो, अनु जमीनदार नेहमी त्यांचेच घोषण मानत असतो"

मग त्या भैरव रावला लुश करण्याचा काही अणाय असला तर सुचवा न करा!" काही विचार करत शिव अंतर्मुखतेने म्हणाला

'भैरवला अधिकार दाखवायची भारी होस आहे' धनंजय अनुरले

'ठीक आहे मी त्यालाच गाठून माझ भाव्य आजमावून पाहीन मला आशिरवाद द्या काय!' असे म्हणून शिव नेष्टून तिघून जमीनदारांच्या कचेरीकडे वळला जमीनदार ज्या शहरात रहान असो तेथेच शिवला एक मित्रही रहत असे मित्राचे गाव होणे चलपति त्याला आपल्या कणाबद्दल अनु भैरवबद्दल लागून शिव म्हणाला, "कचेरीत नोकरी मिळवायची,

तर प्रथम या भैरवनाथला आपलेस करायला हवे. पण यासाठी काय करायला हवे ते मात्र समजत नाहीय मला।

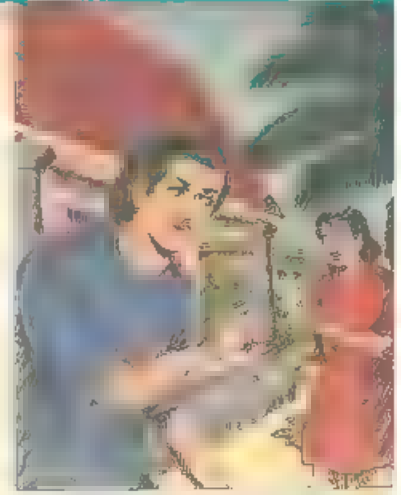
नंतर दोघा मित्रांनी खही विचार करून एक योजना बनवली. त्याप्रमाणे दुसऱ्या दिवशी सकाळी शिव कचेरीत गेला अनु त्याने भैरवला भेटायचा प्रयत्न केला भैरव काही कसमात आहे वसे लागून कही वेळ असवून ठेवल्यानंतर नोकरी त्याला देवणाच्या केळी भैरवकडे घेऊन गेला

सोठ्या नक्षतेने भैरवला नमस्कार करून म्हणाला, "महाराज, कृपा करून आपण मला जमीनदाराच्या कचेरीत एकाच काम मिळवून द्या ना आपण शिफारस केलात तर जमीनदार 'नाही' म्हणत नाहीत वस अकनय मी।'

सोठ्या ऐटीत डोके हलवत भैरवनाथ म्हणाला "हं! ठीक आहे, अद्या ये परत पाह काही उमनय का'

शिव नेष्टून तिघून चलपतीकडे गेला त्याला कचमील घडेलमी वार्ता त्याने सांगितली. चलपती म्हणाला, आपण अन्दाज केला होता तसेच ज्ञान की नाही? अद्याही जा त्याच्याकडे मग अन्तर मंदानान आपण

दुसऱ्या दिवशी शिवला भैरवची भेट लवकर मिळालीच नाही चांगली दार पाच नस वाट पहायला लावून त्याने



नोकराकरवी शिवला बोलावून घेतले अनु म्हणाला "बुद्धा ये, पाह आपण"

दुसऱ्या दिवशी शिव जेव्हा भैरवला भेटला, तेव्हा अगोदरच तिथे चार मोठी माणसे बसलेली होती, अनु ती सारी भैरवची सोठ्या अहमहमिकेने स्तुति करत होती.

त्याचवेळी चलपति तेथे आला व पानन्या पानया हकडे तिकडे पाहू लागला शिव त्याला विचारू लागला 'अरे काय ज्ञान? हथे का आलाम? कुणाला शोधतो आहेस व?'

'काही नाही मी रामदादाला शोधतो आहे त्याने मला कचेरीत नोकरी द्यायचं

सी शीला कानबंदे

कांबोवा

२१

कबूल केल होतं चवपतीने मागितले हे ऐकताच बैरवनाथ रागाने जाल होत म्हणाला, "भला कधीच न सांगता त्या नालायकानं तुला इथं कसं पाठवलं? बागेत काम करणारा रामदास कस तुला नोकरी देण्याइतक्या मानाचा झाला? अन् कायरे, इथे कचेरीत नोकरी देवण्याइतक्या सायक मागूस कोण, हे तुला नाही माहीत?"

तेव्हा चवपति शान्तपणे त्याच्याकडे पहात विचारू लागला, "आपण कोण महाराज?"

यावर आपली मान ओराने शिवकडे वळवत तो विचारू लागला, "गेला आठवडाभर रोज तू नोकरीसाठी माझ्याकडे येतोयस, होय ना? या येवपटाला साण, मी कोण आहे तो?" बैरवने त्याला आज्ञा केली.

शिवने चटकन सांगितले, "घांचं नाव बैरवनाथ अन् याचा सत्ता घेतल्यावाचून जमीनदार कुणाला ही नोकरीना ठेवून

घेत नाहीत '

तेव्हा शिवकडे तुळछतेने पडान चवपति म्हणाला, "बोहो! हे बैरवमहाराज आहेत! पण रामदानपेक्षा यांची हुकुमत इथे जास्त चालते, यावर माझा विश्वास नाही बसत."

चवपतीचे बोलणे ऐकून, त्या मांड्या लोकांसमोर आपले नाक कापने गेल्यासारखे बैरवला वाटले. चवपतीकडे तीक्ष्ण नजरेने पहात तो म्हणाला, "मीही पाहूनच येतो तुझा समजबा तुला या कचेरीत कशी नोकरी देतो ते! आता नीट कान खुपडून बस, मी या मुलाला दुष्टाच सध्याकाळपर्यंत इथे नोकरी देववत आहे साधीसुधी नव्हे—इतर सर्व सहानमोट्या नोकरावर देखरेख ठेवायची नोकरी! आता पहाच कि इथं माझा राबड चालतो, की त्या नालायक रामदासाचा!"

अन् अशा प्रकारे शिवला त्या कचेरीत एक छान नोकरी मिळाली



चान्दोबा पुरवणी—५३

भायनातील पशुपती

रंगीत बगळे



रंगीत बगळे हे आपल्या देगाचेच वैशिष्ट्य होय. कुंतील एक पीटर उमणाच्या हा केचळ्यांच शरीर रंगीबेरंगी असते याचा पहिला प्रकट पिलवले असतो व त्यांचेच नाव चवपती. कुंतील बोच येवज्जिवे असले पशुपतींमध्ये बाग बसतात रंगीत फकत मुनाबी रंगीत असते शरीरावरही लह वरून पांढरी असे जवळी काही ठिकाणी गडद हिरवी अश्वेत शरीराच्या खासच्या घालातून काही रंग प्रसरे आसतात. " बगळे पिडाघरातच असतात.

हे रंगीत बगळे दत्त ताच्या बाळकामातूनच अचूक व चित्तभरत्या जमिनीवर वज्या घड्याने गिरत असतात. दिनातून सारां पिरळण्याच्या आशाने बिनकाल न रावता कुंभ असलेली हे कधीकधी दिसतात. अचूक पाण्यातून मगने वेढक भेकडे व गोवामादी वरील पाकडून व पोटे भरतात.

१ पाण्यातच उठ संवशाच्या बाळकामा पशुपतीवर नसतात. अचूक येवून ते केवळ फांबेवर बसतात, तेव्हा मोठ्या घेटीने फल फडफडवत ते घोडा वेढे अचूक रस्त्यावर व संगीत पशुपतीवर बसतात.

काहीच्या दारीक काटका व पांज्याचे वतकलेची घाबरी वाटी माथी व गीतंतीकी असतात. चांगली मजबूतही असतात. उमतात उमतात व पांज्या घेताही नोकरी नव्हे! ते पांज्यावरचही व शेकाळे रंगीतनी असले असतात. अचूक शावतच शरीर बीतपरीत पांढरी असतात.

या रंगीत बगळ्यांना स्वरजाल नसल्याने ते बहुधा मुकेंच असतात. कधीच ते कळल्यासारखा जावजब कंठसतात. लाजबा नसला असून ही एक प्रकारचा भाकड ते काही बाकडते.

आधुनिक भारतातील साहित्य

अमावस्येच्या मध्यरात्री एक दिवस होताना घेऊन अष्टारातून एकटेच जात असताना तो तिच्या उपासनेत लक्षित होतो. असे एकाच एक आचार असणाऱ्या आर्षच्या मुन्सुमूळ भाऊना आत्मपुण्यातील वाक्य पाहून वडील गवती वृक्ष दिव्यांपुढी वर सोडून निघून येताना असताना एकदा दुसऱ्या दहाच्या आयन्यावरचा वाईट प्रभाव जेव्हा दूर होईल तेव्हा आपण एक तरी टपकी द्या असे स्वभाव पडत आणु. मुन्सुमूळ 'सत्य' च उदात्त आणखी पुढार असली संघर्षातून फिरत राहत असता. रात्र ती ज्या भुवार्ची वाट

हरी नारायण आपटे यांची कादम्बरी 'मी'

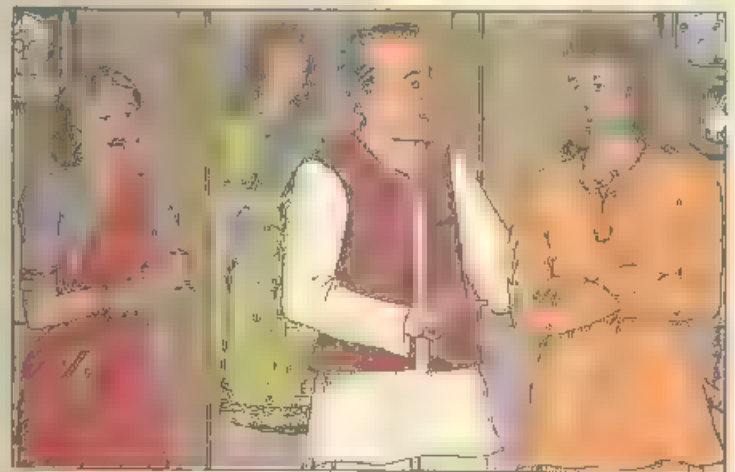
पहात असतो तो कधी येतच नाही. भाऊहून वीहवर्षांनी मोठी असणाऱ्या बहिणीचे जव होतं येगी तिच विवाह वयाने प्रौढ असणाऱ्या एका साणसाणी केला जातो, तोपर्यंत, जवोदरच त्याच्या दोन बायकां वरून गेलेल्या असतात. या तिजवराची बायको जवून आलेल्या गंगीला तो मुलाभासारखी मानून तिच्या फार छान करतो. नवऱ्याच्या छत्राला कंटाळून गंगी घर सोडून आपल्या सहास भावाच्या अश्वकला वरत.

सव्यात भाऊ व गंगीला शिवराम नवाच्या एका साठ्या साणसाचा आशय मिळतो. तो एक अवश विचारांचा भला साणूस असतो व त्याची पत्नीही त्याच्या विचारांप्रमाणेच सगळ असते. शिवराम दाम्पण्याला मुन्दरी नावाची एकुलती एक मुलगी असते. तीही असल्या आई-वडलांप्रमाणेच आदर्श पौर्ण जगू शकते.

भाऊ व गंगी यांना शिवरामाकडील शिवराम भेट करतो. त्या वेळी समाज स्त्रीशिक्षणाविषय होता. पती 'कतीही दष्ट' असला तरी त्याचा सोडन राहणाऱ्या स्त्रीची समाज हेटाळणी करत असे त्यावेळी भाऊ व गंगीदोघाच शिवरामाच्या कुटुंबालाही रूप जाच सहन करावा लागे. तरीही अण्ण करत आला ते कीकच आते असा विश्वास असल्याने ते सर्वत्र हा वासही हसत हसत सहन करीत.

भाऊ शोध घाला किडून नवीन मनला, तरीही बिकृती करण्यापेक्षा त्याला सामाजिक विचमतांचे निर्मूलन करण्यात लाकत रुचि होती. सामाजिक कुरीतींचे निर्मूलन न्हावे म्हणून तो वेदमी रावणे तेई आणि समाज व वाङ्मयासाठी त्याने एक मार्गकरी चालू केले. त्यामुळे अतीजण त्याचे मित्र बनले. तो काही याच

असे त्याला पाहून भाऊहून घरा कुठे बाटे. तरीही त्याने निश्चय केला होता की, आपण संघर्षाकरता व्हेते तर त्यालाच्या मन्त्याकरताच सगळ्यांचे बंधू त्यासाठीच आपले घारे जीवन समर्पित करायचे. या बंधूच आदर्शासाठी त्याने वसाही निर्णय घेतला की आपण आत्मसंस्मरणीच राहायचे, विवाह करायचा नाही. असा निश्चय केल्याच्या दुसऱ्याच दिवशी शिवराम भाऊला आपल्या मुलीशी विवाह करण्याची विनंती करतो. आता भाव भाऊ विचारात पडतो, कारण शिवराम बाहू त्याच्या मनान फारच आदर अक्षी व त्याच्या सृष्टात आपण कधीच वरत होऊ शकणार नाही. अर्थात त्याची राणा अयने तरीही ताल्लामान तो जे उस्ताव ताल्लारवा. एका नशी त्याला मुन्दरी फार आवडतही असत. शिवराम गपव्य किंवा रात्री मुन्दरी सायच्या निर्णयापुढे मोठवी बाण शकत नाहीत. अशा यात भाऊहून आदरच घेतो.



भाऊ असा भाऊमुन्द २५ न वृक्ष जग हरतो. आपल्यावरंगर काही मतकारी घेऊन ती कल आभावाची स्थापना करतो आणि समाजप्रधारणेच्या कार्यात आपला वेळ घालवू लागतो. काही दिवसांनी त्याची तय्यारी निघवते. परन्तु आपल्या रुतगही बापने कार्य समाहित पाहू देणू. असे बापच्या अनुभावाकडून वचन घेऊन तो घाले घेतो.

'मी' नावाची आदर्शवादांनी भरलेली मराठी कादम्बरी १९९६ मध्ये छपाईत झाली. बंधू हिचे रक्षक होते. तरी नारायण आपटे आत्मसंस्मरणाच्या रूपान व तशीन साहित्य-वैसीन निर्वाहलेली ही कादम्बरी थारावायामा त्यावेळच्या समाजाचे दर्शन घडवते. मराठी कथा-साहित्यावर आजही तिचा प्रभाव दिसून येतो.

तुम्हाला माहीत आहे काय?

१. जर्मन इतिहासज्ञे सुपरिस्टर टेक्नॉलॉजिस्ट वेंगाचो व्हॉल्वर प्रपेन्सकॉर्टी एक खास कल्पना मांडल्या. यावरून ज्ञात व्हावे ते कल्पित कोणते?
२. पाश्चिमात्य देशात 'वैच-प्लामह' म्हणून कोणाचा मानले जाते?
३. एका गद्यापठे असतांना एका हिट्लर मानदंडाचा बांधणीला शब्द बघे घ्यावा हाती. ते कोणते कोणते?
४. जगातच वैजनाथच अस्तवसाय कोणता?
५. उबदार आश्रयाची स्थापना कोणी केले?
६. शंभानंतर राज्य केलेंत एक मुसलमान राजाने मलाभारताचे जगलीत भाषांतर करावारी जात दिली होती तो मला कोण?
७. बनेरज चर वेंदरणीहारी मुतांनाही पचवत कोणाच्या राज्य अधिकारीचे मुदतेच पचवत न काळे (मला) निच्या पहिल्याच पचवतच अस्तव अस्तव असेही मलाले दोन ते तसे खेळत तो विनेय कोणता?
८. कोणत्या कोणाच्या खाल पचव कोणत्या दोन देशात पचव जात?
९. कुतुबशाह ताजमहाल स्वराष्ट्र, अर्थात मधी-यान राजात बुद्ध कोणते?
१०. जगज्जिन्म प्रथम कोणत्या व कोणे कोणत्या मला?
११. परमवीर चक्र सर्वान प्रथम कोणाला मिळाले?
१२. तैमिलप्रांतात पुन्हा आपले वृत्ते तव घात काळे ते कोणते?
१३. माझ पचव कोणाच्या राजाने ओरछाले जात मसे?
१४. मियातमात मूळपूर्व अस्तवदेशाची राजावली कोणती?
१५. रक्षिणभारतात हिन्दुनाही अधिकृत करणारा मुस्लिम राजा कोणता?

उत्तरे

- | | |
|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| १. जर्मन इतिहासज्ञे सुपरिस्टर टेक्नॉलॉजिस्ट वेंगाचो व्हॉल्वर प्रपेन्सकॉर्टी | १. जर्मन इतिहासज्ञे सुपरिस्टर टेक्नॉलॉजिस्ट वेंगाचो व्हॉल्वर प्रपेन्सकॉर्टी |
| २. पाश्चिमात्य देशात 'वैच-प्लामह' म्हणून कोणाचा मानले जाते? | २. पाश्चिमात्य देशात 'वैच-प्लामह' म्हणून कोणाचा मानले जाते? |
| ३. एका गद्यापठे असतांना एका हिट्लर मानदंडाचा बांधणीला शब्द बघे घ्यावा हाती. ते कोणते कोणते? | ३. एका गद्यापठे असतांना एका हिट्लर मानदंडाचा बांधणीला शब्द बघे घ्यावा हाती. ते कोणते कोणते? |
| ४. जगातच वैजनाथच अस्तवसाय कोणता? | ४. जगातच वैजनाथच अस्तवसाय कोणता? |
| ५. उबदार आश्रयाची स्थापना कोणी केले? | ५. उबदार आश्रयाची स्थापना कोणी केले? |
| ६. शंभानंतर राज्य केलेंत एक मुसलमान राजाने मलाभारताचे जगलीत भाषांतर करावारी जात दिली होती तो मला कोण? | ६. शंभानंतर राज्य केलेंत एक मुसलमान राजाने मलाभारताचे जगलीत भाषांतर करावारी जात दिली होती तो मला कोण? |
| ७. बनेरज चर वेंदरणीहारी मुतांनाही पचवत कोणाच्या राज्य अधिकारीचे मुदतेच पचवत न काळे (मला) निच्या पहिल्याच पचवतच अस्तव अस्तव असेही मलाले दोन ते तसे खेळत तो विनेय कोणता? | ७. बनेरज चर वेंदरणीहारी मुतांनाही पचवत कोणाच्या राज्य अधिकारीचे मुदतेच पचवत न काळे (मला) निच्या पहिल्याच पचवतच अस्तव अस्तव असेही मलाले दोन ते तसे खेळत तो विनेय कोणता? |
| ८. कोणत्या कोणाच्या खाल पचव कोणत्या दोन देशात पचव जात? | ८. कोणत्या कोणाच्या खाल पचव कोणत्या दोन देशात पचव जात? |
| ९. कुतुबशाह ताजमहाल स्वराष्ट्र, अर्थात मधी-यान राजात बुद्ध कोणते? | ९. कुतुबशाह ताजमहाल स्वराष्ट्र, अर्थात मधी-यान राजात बुद्ध कोणते? |
| १०. जगज्जिन्म प्रथम कोणत्या व कोणे कोणत्या मला? | १०. जगज्जिन्म प्रथम कोणत्या व कोणे कोणत्या मला? |
| ११. परमवीर चक्र सर्वान प्रथम कोणाला मिळाले? | ११. परमवीर चक्र सर्वान प्रथम कोणाला मिळाले? |
| १२. तैमिलप्रांतात पुन्हा आपले वृत्ते तव घात काळे ते कोणते? | १२. तैमिलप्रांतात पुन्हा आपले वृत्ते तव घात काळे ते कोणते? |
| १३. माझ पचव कोणाच्या राजाने ओरछाले जात मसे? | १३. माझ पचव कोणाच्या राजाने ओरछाले जात मसे? |
| १४. मियातमात मूळपूर्व अस्तवदेशाची राजावली कोणती? | १४. मियातमात मूळपूर्व अस्तवदेशाची राजावली कोणती? |
| १५. रक्षिणभारतात हिन्दुनाही अधिकृत करणारा मुस्लिम राजा कोणता? | १५. रक्षिणभारतात हिन्दुनाही अधिकृत करणारा मुस्लिम राजा कोणता? |



गर्वाचं घर खाली

कमलावती गावात कैलासशास्त्री नावाचा एक ज्योतिषी रहात वसे भविष्य सांगून, शिवाय ग्रहपीठेतून लोकांना मुक्त करण्यासाठी तो लोकांकडे कसल्याकसल्या पूजा वगैरेही करवत असे जिथे कुठे महावृक्ष नमल तिथे एरंडालाच महावृक्ष मानत जात गावठ्या गावात गाढवी नवाण या नात्याने गावान दुसरा कोणी ज्योतिषी नसल्यात कैलासशास्त्रीच महत्त्व अवकरणच वाढत होत

कैलासशास्त्रीकडे आपल्या बडवणी घेऊन कोणी जात की तो म्हणे, "मी म्हणून ते नक्की होणारच समजा तेव्हा मी जे सांगत न्यात्र विप्रवास हेअून मागितल्याप्रमाणे नला करवच लागल

एकदा अशीच कैलासशास्त्रीची घष्टा कैलासशास्त्री दोन-तीनत्रणावर याची स्वप्ना

मजीं झाली; अन् पुढे त्यांच्या दुर्भाग्यात त्यांच्यावर अशी काही संकटपरंपरा कोसळली की, त्यांना वाट लागल की हा सगळ्या कैलासशास्त्रीचा आपल्यावरील रागाचाच प्रताप असला पाहिजे.

कैलासशास्त्री सागू लागला, 'एक कर्णपिशाचच मला वशा आहे गेजच्या शिवायजेमुळे मला वाकूशुद्ध मिळालीय त्यामुळे माझ्या नोंडानून जे निपण ते खरच होईल 'लोकांच्यात त्याचा दसाग सामुळे अधिकच वाढला.

रामनाथ नावाचा एक माधूस कमलावतीत नवीनच जाता होता त्याने तथे काही जमीन खरेदी केली आणि शेती करून ते आपल्या नायकांमुलामह तिथे गट लागला एक विकराग्र घर होत ते त्याने खरीदून गृहप्रवेश करण्यापूर्वी त्याने कैलासशास्त्रीला त्या वास्तूत काही

कीशाल नामले



दोष असेल, तर पहायची विनंती केली

कैलासशास्त्री घराचं निरीक्षण करून म्हणाला, "हे घर खरीरक्ष्यापूर्वीच तू मला विचारल असतस, तर बर झाल असत या घरात तू राहिलास तर तूच मालक असल्यामुळे तुझ मरण ओढवेल, तेव्हा माझ ऐक; हे घर सोडून दे तू ताबडतोब!"

पण जवळच रामनाथची सासू होती ती मात्र रागाने कैलासशास्त्रीवर तुटून पडली, "काय म्हणालास? घरमालकाचं मरण ओढवेल? घरात प्रवेश करताना, जमलं तर शुभ बोलावं, नाहीतर गप्प नसावं. असली अपशकुनी भाषा बोलल्याबद्दल तुझे हात-पाय तुटून जातील कंबरच मोडेल घड तुझी"

तेव्हा कैलासशास्त्रीही खुबडला आपली शंडी धरून त्याने जोगत हलवली अन् गळ्यातलं जानसं करवली अटकत तो ओरडला, "बाहवा! कैलासशान्त्र्याभारच्या दिव्यज पंडितालाही शिक्षा देण्याच घाडम ह! ठीक आहे, ऐकून घ्या-एकच पूजा करून, आणि एकच भन्व भक्षण मी तुम्हा लावतंय पमयातना भोगायला न लावल्या तर माझं नव्व कैलासशास्त्री नव्हेच!" एगानं कपच तो तसाच धरतून बाहेर पडला

सरीही रामनाथची सासू गप्प न रहाता बडबडतच राहिली, "अरे, वा वा! तूच खाट पकडून पमयातना भोगताना पाहू आम्ही याची देही याची डोळा!"

आता मात्र या अपमानामुळे कैलासशास्त्री जोरात बोलू लागला "मी यांचा डाकिणी पिशाच्चांचा मजतीने सत्यानाशाच करून टाकीव" अन् दातओठ घात तो त्या बोळातून इकडेतिकडे त पहाताच जात राहिला अन् समाकून येणाऱ्या एका बैलगाडीशी त्याची टक्कर झाली!

या टक्करीमुळे कैलासशास्त्री जबर जखमी झाला त्याची कंबर मोडल्यातच जमा झाली अन् हातापायांवरही त्याचा तावा राहिला नाही लोकांनी बुचमून त्याला घरात वाणून खाटेवर ओपवलं त्या दिवसापासून सहा महिने निरनिराळ्या वैद्यांकडून इलाज करवून

वेत कैलासशास्त्रीने खरोखरच आदी पमयातना भोगल्या

या अवधीत रामनाथच्या सासूच्या शिब्याच्या प्रभावानेदल निरनिराळ्या कथा पसरू लागल्या. लोकाना वाटू लागले की ती जर कोणाला काही शिब्या शाप देईल, तर ते खरेच होऊन राहिल कैलासशास्त्रीसारखा प्रकांड ज्योतिषीसुद्धा नाही का तिच्या शिब्याशापांनी सहा महिने खाट पकडून बसला?

कैलासशास्त्री जेव्हा बांगला खडखडीत बरा झाला तेव्हा तो आपल्या बायकोला म्हणाला, "मावची भोळीभावडी मणसं आता रामनाथच्या सासूच्या वचनात, शाप किता





वरदानासारखी शक्ती आहे असा अंधविश्वास ठेवू लागलेत मी वाता सहस्रस्राभिषेक करून त्या भांडकडक बाईचं तोंड कायमचंच मन्द करून टाकीत, मुळीच करून टाकीत मी तिन्हा। पूजेची सारी तयारी कर लवकर. 'हे सारं बोलत असताना त्याचं मन सुटाने पेटलं असल्याचं जाणवत होतं.

हे सारं बोलणं वैकुण्ठ घेऊन हस्तच कैलासशास्त्रीची बायको शांतपणे म्हणाली, "भांडण असो, वा मैत्री-हे सारख्या सारख्या भोगसांच्यातच व्हायला हवं. तुम्ही पूजा केल्याबाबून कुणाला रागू शकत नाही. पण रामनाथची सासू मात्र पूजाविना न कटताच फक्त तोंडाने काही अपशब्द बोलून ते करू शकते मात्र एकं सोडा, पण लोकांच्या दुष्टीनेही तीच तुमच्यापेक्षा जास्त खेपट ठरली तेंव्हा वाता तिच्याशी शत्रुत्व सोडून, तुम्ही मैत्री करा. तुम्हाला जी माणसं

आकडत नसतील, त्यांना तिच्या तोंडाने शिष्याशाप देवना. तुमच्या पूजा वगैरे तुम्ही उत्तर पुण्यकर्मसाठी राखून देवाच्या हेतू नरं."

बायकोच हे बोलणं ऐकून कैलासशास्त्री विचारात पडला 'पंडित असूनही त्याचा अुपयोग आपण लोककल्याणासाठी न करता असा अडाणीपणा दाखवणं हे आपल्यालाच अपमानकारक होईल. आपल्या गर्वामुळेच रामनाथच्या सासूसारख्या एका मामुली बाईकडून आपला अपमान झाला 'या विचारांबरोबरच त्याचा सारा गर्व गळून पडला

यानंतर त्या गावात रहाणंही कैलासशास्त्रीला लष्कास्पद वाटू लागलं. मग एका रात्री तो चंनूगवाळं जावून दुसऱ्याच एका गावी निघून गेला त्यानं गाव का सोडलं, हे माथ सावकऱ्यांना कधीच समजू शकत नाही



भित्यापाठी बटमराक्षस

केरळ प्रांतातील तालकोट नावाच्या गावात पार्वतम्मा नावाची एक गृहिणी राहत होती. तिचा नवरा नमकुट्टी हा राजदरबारात नोकर होता एकदा तो दरबारात पोचला की घरी परत केंव्हा जाऊ शकेल, याचा काही नेम नसे त्याची नोकरीच अशी काही विचित्र होती, त्यामुळे पार्वतम्माला मात्र खूप वेळ घरात एकटीनेच काढावा लागे

मग ती आपला खूपसा वेळ भगवान मुब्रह्मण्यमुच्या भक्तीत पूजेत घालवत असे मुब्रह्मण्यमुच्या भक्तीत स्वतःला विसरून ती खूपदा प्रार्थना करी, "स्वामी मुब्रह्मण्यमु कधी मला दर्शन द्या? कधी माझ्या हातचा प्रसाद स्वीकारायला माझ्या घरी याल?"

एक दिवशी पार्वतम्मा नेहमीप्रमाणे

प्रार्थना करत असताना पुजारी मूर्तीमार्गे दडून बोलला, "हे भक्तिणी! मी तुझ्या भक्तीवर प्रसन्न आहे. आज सूर्यास्ताच्या वेळी मी तुम्ही इच्छा पूर्ण करीन."

माझात् भगवान् मुब्रह्मण्यभच हे बोलला असे पार्वतम्माला वाटले भराभरा घरी जाऊन देवाला खायला घालण्यासाठी विविध पक्वान्ने, खीर, खिचडी वगैरे बनवायच्या मार्गे लागली सर्व तयार ठेवून ती भगवान मुब्रह्मण्यमची वाट पाहू लागली

इतक्यात केरळमध्ये पंधार म्हणवता जाणारा एक भिक्षुक 'जय मुब्रह्मण्यम् " असे ओरडत पार्वतम्माच्या दारापुढे आला राहिला. त्याला पाहून पार्वतम्माला वाटले की प्रत्यक्ष भगवानच या रूपात आपल्याकडे आला आहे ती त्याला

केरळमधीन लोककथा





म्हणाली, "या स्वामी! अभागिनीच्या आतिथ्याचा स्वीकार करा."

पार्वतम्माने त्याला घरात येऊन भोजन करायचा आग्रह केला.

पंढार मजेने जेवू लागला. एकीकडे त्याला मीतीही वाटत होती, की कोणी आपल्याला असे पाहिले, तर मारच लावा लागेल.

आता सूर्यास्ताची वेळ झाली आणि तिने घरात दिवाही लावला. इतक्यात दरवाजा खुपळला, तर बाहेर मंदिराचा पुजारी खूप सनून धडून बुभा! तो तर साक्षात् सुन्नहमण्यस्वामीच दिसत होता. आता पार्वतम्माला वाटले की 'पंढार'

सांगत होता ते खरेच तर होते! चक पंढारची नसून आपलीच आहे! मग तिने आत येऊन पंढारला घराच्या अभाऱ्या माळ्यावर बसवले.

नंतर पुन्हा बाहेर येऊन पार्वतम्माने पुजाऱ्याला भोऱ्या आदराने अगत आणले. अन् त्याला आसनावर बसवून ती त्याला जेवायला वाढून त्याची सेवा करू लागली. नंतर छरा स्वामी आला म्हणून त्याचेही तिने खूप गुणगान केले.

इतक्यात बाहेर घोड्याच्या आवाज आवाज ऐकू आला! खुद्द पार्वतम्माने पतीच घोड्यावरून खाली उतरला तेव्हा घाई घाईने आपल्या पुजारी-भगवानाला नमस्कार करून ती त्याला म्हणाली, "स्वामी! माझ्या पतीचा देवावर विश्वास नाहीये अन् तो मोठा रागीटही आहे ना. शान होईपर्यंत तुम्ही कुशा करून माळ्यावर सपून रहात!"

पुजाऱ्याला बाहेर पळून जाण्यासाठी कुठे रस्ता दिसला, म्हणून तो माळ्यावर चढून तिथल्या भिट काळोखात एका जाजूला हातपाय आखडून पडून राहिला. पंढारने पोट चांगले भरलेले असल्यामुळे त्याला नवकरच सोप लागून गेली होती. आणखी घोड्या

वेळाने पुजारीही तसे ओपून गेला.

पार्वतम्माचा पति जेवायला नसला त्याने वायकोला विचारले "हे काय! आज इतकी मारी पक्वान्ने आणि खीरही?" पार्वतम्मा उत्तरली, "रात्री मला स्वप्न पडले की आज तुम्ही येणार आहात. म्हणून तुमच्यासाठीच मी हा सारा खाटाटोप केला."

मध्यरात्रीच्या सुमारास माळ्यावर ओपलेल्या पंढारला तहान लागली अर्धवट ओपेत तो ओरडला, "तहान लागली! पाणी, पाणी!" आवाज ऐकून पार्वतम्माचा पति जाग झाला. त्याने वायकोला विचारले, "हा आवाज कुणाचा?"

पार्वतम्मा धाडाने म्हणाली, "आपण पितराची आध्वकर्म करत नाही ना, म्हणून मागचे दोन दिवस ते असे ओरडत आहेत!" तिचे हे सयनिक वृत्तर ऐकून तिचा पति रामकृष्ण हात जोडून म्हणाला, "हे माझ्या पितरांतो! यापुढे तुमच्यासाठी जी काही क्रियाकर्म वगैरे करायची, ती मी यथासांग करीन. आतापुरतं माफ करा न मला!"

पार्वतम्मा माळ्याकडे तोंड बळभून म्हणाली, "हे देवा! पूर्वेकडे नारळ आहे तिथेच एक वगडही आहे. त्यावर नारळ फोडून आपली तहान भागवा! शान्त व्हा!"

पंढारला या सूचनेचा अर्थ समजला.





माळ्यावर अंधरातच त्याने शोधले, तेव्हा त्याला नारळ सापडला तिथेच ओपलेल्या पुजाऱ्याच्या डोक्याचा चम्बत्तगोटाही त्याच्या हाताला लागला पंडारने तोच दगड समजून नारळ फोडला हाताला मार लागून अखम झाली आणि त्यातून रक्त वाहू लागले

'अयोध्या, अयोध्या!' करत पंडार ओरडू लागला. अन् तो त्या मिट्टे काळेखात शोधू लागला तेव्हा पंडारच्या हाताचा त्याला स्पर्श झाला. दोघेही आता एकमेकांना भिडून मारामारी करू लागले अन् माळ्यावर गोंघळ झडाला!

खाली रामकुट्टी सारे काही ऐकत होता हे सगळे प्रेतात्म्यांचेच काम आहे असे वाटून तो फारच घाबरला!

इतक्यात आपसात भांडणारे पंडार व पुजारी माळ्यावरून खाली पडले, धम्म! आवाज झाला! आपले पितर आपल्यावर फारच रागावले आहेत असे

समजून रामकुट्टी फारच घाबरून गेला त्याला कसले भानच राहिले नाही अन् तो तसाच धराधाहेर पळाला अन् थोड्यावर जुळी झालून तो त्याला वाजूर मारू लागला, यण त्या अन्धराने नात्रकाचे फटकारे त्याच्या म्यान च्याच पाठीवर बसू लागले!

आपली पितरच आपला घामलाग करत आहेत असे समजून मं जाणखीनच घाबरून जोरात म्हणाला "हे पितरांनो! सोडा न मला आता! इथून पळे मी सारी क्रियाकर्म नीट करायचं वचन देतो!"

इकडे पार्वतम्माने पंडार व पुजारी या दोघांनाही बघतून बाहेर काढून नात्रले. तिला निचारीला हेच कळेना की ज्या देवाची भायण इतकी आराधना केली त्याच्याकडून आपल्याला असा वाईट अनुभव का मिळावा? पुजाऱ्याचे कपट तिच्या लक्षातच जाले नाही.



वीर हनुमान

सूर्योदयाचे वेळी वानर-सेना व राक्षस-सेना यांच्यामध्ये युद्ध सुरू झाले आणि परिघ व तत्तुबारीच्या साहाय्याने राक्षस वानरांशी लडू लागले आणि वानर मोठमोठे वृक्ष व शिला यांचा उपयोग करू लागले दोन्हीकडील शायळ योद्ध्यांचे रक्त रणांगणावर वाहू लागले आणि त्यामुळे उडणारी धूळ थोडी दबली

राक्षसांच्या हस्त्यामुळे घाबरून गेलेल्या वानर-सेनेत रामाने प्रवेश केला नि अग्नि ज्वाळांप्रमाणे आपले बाण राक्षसावर सोडू लागला रामाच्या बाणापुढे राक्षसांचा टिकाव लागेना.

राम केव्हा आणि सोडीत होता हेच त्यांना समजेना त्या बाणांनी निर्माण होणाऱ्या वाऱ्यात जेव्हा मोठमोठे वृक्ष हालत तेव्हा त्यांना बाणांचा पत्ता लागे. प्रलयकालीन अस्त्रावातप्रमाणे प्रक्षर वारे वाहू लागत यात अनेक राक्षस मृत्यु-मुखी पडले

तेव्हा आपल्या जवळ असलेल्या सुग्रीव, विशीषण जांबवान व हनुमान यांना उद्देशून राम म्हणाला - "मी ज्या प्रकारच्या बाणांचा उपयोग करीत आहे, ते शिवजी व मी मोडून कोणाला ही माहीत नाहीत "

अंकेतील राक्षस-स्त्रियांना युद्ध-





लक्ष्मण येन नाही इतका नाश झाला तरी! उफ् आम्ही दुःखसागरात बुडत आहोत अम्भुधरून आपले पति पुर व बंधूंच्या बियोगाने त्यांनी रडून येतात घातले

एकीकडे राम जंगली आगीप्रमाणे राक्षस सेनेचा विनाश करीत होता, तर दुसरीकडे रावण आपल्या जवळ असलेल्या महादर महापार्श्व व विरूपाक्ष यांना गवने सांगत होता "खर, कुंभकर्ण, प्रहस्त व इतजित यांचा अंत करणाऱ्या शत्रूचे निर्मूलन मी आता करायला निघतो आहे, माझ्या बाणांनी आता पृथ्वी व आकाश अधिकारमग्न होऊन जाईल आणि वानर-सेनेच्या झुडी रणभूमीवर सरून पडतील"

रावण ज्या रथावर बसून झाला होता, त्याला आप घोंते गुपलेले होते रावण भयंकर नेत्राने प्रकाशमान दिसत होता त्याच्या बरोबर रथावर महापार्श्व, महादर व विरूपाक्ष झोले वानर सेनेत घुसून रावणाने भयंकर युद्ध सुरू केले

रामाने एकदा राक्षसांच्या सेनेचा जम दिश्र्वस केला होता नशाच प्रकारे रावणाने वानर-सेनेचा नाश करायला सुरुवात केली हे पाहून वानर-सेनेच्या सरदारांची जबाबदारी सुग्रीवाने भुरग्यावर टाकली

आणि तो स्वतः ही युद्धासाठी निघाला त्याने एक भयंकर आरीखी ठोकून अनेक सामान्य राक्षसांचा वध केला नि मग प्रमुख राक्षस-वीरांचा संहार करायला तो तयार झाला.

हे पाहून विरूपाक्ष रमाजवळील हत्तीवर उडी मारून बसला आणि त्याने वानर-सेनेत प्रवेश केला तेथे त्याची सुग्रीवाशी गाठ पडली व तो त्याला आपल्या बाणांनी घायाळ करू लागला तेव्हा सुग्रीवाने विरूपाक्षचे पाण घेण्याचे ठरवून एक मोठा वृक्ष त्याच्या हत्तीच्या डोक्यावर मारला. त्यासरशी विरूपाक्षचा हत्ती मरून पडला

विरूपाक्ष हत्तीवरून खाली आला व ढाल-तलवार हाथी घऊत युद्धासाठी रुजू झाला त्याने रावणासोबत सुग्रीवावर एक वाद केला बसच बळ सुग्रीव व विरूपाक्ष एकमेकांवर कुरघोडी करीत राहिले शेवटी सुग्रीवाने विरूपाक्षवर असे जोरदार पहार केले की त्याच्या नाका-मोठ्यात रक्त वाहू लागले अशा रीतीत सुग्रीवाने विरूपाक्षचा अंत केला

विरूपाक्ष मृत्युमुखी पडल्यावर वानर-सेनेशी युद्ध करण्यासाठी आला रावणाने महोदराची नियुक्ति केली वानर-सेनेचा फडशा पाडीत महोदर



जेव्हा लुढे आला, तेव्हा सुग्रीवाने त्याला रोखले त्याने एका परिधाने महोदराच्या रथातून जपलेले घाडे मारून टाकले यावर महोदराचा जेव्हा रोषाने खाल झाला आणि त्याच्या आणखीमनक धरकात झाला महोदर हातात गदा घेऊन सुग्रीवाशी लढायला तयार झाला

जवळच सुग्रीवाच्या हाताचा एगिघ आणि महोदराच्या हातातील गदा मोडून खाली पडली तेव्हा सुग्रीव आणि महोदर मुष्टियुद्धासाठी तयार झाले थोडा वेळ एकमेकांशी लढत आता दोघेही थकले तेव्हा रणारणावर जे हत्यार सापडेल



त्याचा उपयोग करून ते युद्ध करू लागले. युद्धात महोदराच्या हातातील तलवार सुगीबाच्या हातात घुसली. महोदर ती बाहेर काढल्याच्या प्रयत्नात असताना सध्या माधुन सुगीवाने महोदराचे डोके नडविले, आणि अशा रीतीने त्याचा अंत केला.

तोपर्यंत महापार्श्व अगदाच्या सेनेवर तुटून पडला होता. बानर वीरांचा तो नाश करू लागला. यामुळे अगदाचा राग अनावर झाला आणि त्याने एक तोखळाचा गोळा महापार्श्ववर फेकला. तो लागताना महापार्श्व व त्याच्या रथाच्या सारखी दोघे ही बेभुड झाले. याच वेळी

गवाक्ष आणि जावधान तेथे आले, त्यांनी मोठमोठे वगड महापार्श्वच्या रथावर टाकले. रथाचे तुकडे-तुकडे झाले व घोडे मरून पडले.

एवढ्यात महापार्श्व शुद्धीवर आला तो जांबवान व गवाक्ष यांच्यावर बाणाची वर्षा करू लागला. यावर अंगद खूप रागावला व दुरूनच त्याने एक परिघ महापार्श्ववर फेकला. महापार्श्वने आपल्याला परिघापासून वाचवले तर समोरून अंगद त्याच्यावर चालून आला. त्याने थोडा वेळ महापार्श्वशी युद्ध केले आणि शेवटी मुष्टि-प्रहारांनी त्याला अंत केले.

माता नादलावाने रावणाचा स्वतःच युद्ध-भूमिवर यावे लागले. सामान्य जानरांबरोबर लढण्याची त्याची इच्छा नव्हती. या युद्धाच्या मुख्यशी असलेल्या रामाचाच त्याला अंत करायचा होता. रामाच्या दिशेने जाता जाता रावणाने आपल्या तामसास्त्राचा उपयोग करून अनेक वानरांचा अंत केला, हे अस्त्र फार भयंकर होते, त्याच्या केवळ स्पर्शानेच अनेक वानर घायाळ झाले. घाबरून ते पळून जाऊ लागले. हे सर्व पाहून राम स्वतः युद्धासाठी तयार झाला. रामाबरोबरच नक्षत्रा ही युद्ध करायला सज्ज झाला.





प्रथम लक्ष्मणाने रावणावर बाण सोडले, पण रावणाने ते सर्व मध्येच खंडित करून टाकले. नंतर रावण रामाकडे वळला व बाण फेंकू लागला. रामाने हे सर्व बाण मध्येच खंडित केले. रावण व राम यांच्यात बराच वेळ तुंबळ युद्ध झाले. ते एकमेकांच्या अस्त्रांचा नाश करीत राहिले.

रावणाने रामावर असुरास्त्र टाकले. ते फारच भयानक होते. रामाने आपल्या आग्नेयास्त्राने त्याचा नाश केला. हे पाहून सुग्रीव व अन्य बानर-वीर आनंदित झाले.

यानंतर रावणाने रौद्रास्त्राचा उपयोग

केला. रामाने आपल्या गांधर्वास्त्राच्या साहाय्याने रौद्रास्त्राचा नाश केला. तेव्हा रावणाने आपले सौरास्त्र रामाच्या दिशेने फेंकले. रामाने आपल्या अस्त्राने त्याचेही वटंटेच खंडून केले.

नंतर बराच वेळ राम व रावण एकमेकांवर बाण सोडत राहिले. रामाच्या बाणांनी रावण खूप चाबोळ झाला व थोडा आराम करण्यासाठी खानी वसला.

तेव्हा लक्ष्मणाने प्रथम पापण्या दणांनी रावणाच्या रथाचा ध्वज मोडून टाकला. त्याच्या रथाच्या सारथाचे डोके उडवले आणि नंतर त्याने रावणाच्या धनुष्याचे तुकडे-तुकडे करून टाकले.

जेव्हा लक्ष्मण बांबसा तेव्हा विभीषण पुढे आला. त्याने रावणाच्या रथाच्या घांड्यांना मारून टाकले. आता रावण खूप रागावला व त्याने विभीषणावर एक शक्ति फेकली. पण लक्ष्मणाने आपल्या बाणांनी मध्येच त्या शक्तीचे तीन तुकडे करून टाकले.

आता रावण पाहून अधिक भयानक शक्तीचा उपयोग करणार आणि विभीषणावर निचा वापर करणार हे लक्ष्मणाच्या लक्षात आले. तो जापसी जगा सोडून विभीषणाच्या पुढ्यात येऊन उभा राहिला, एक प्रकारे तोच विभीषणाचे कवच बनला आणि रावणावर बाणांचा वर्षाव करू लागला. त्याचा उद्देश

जगा की रावणाला त्या शक्तीचा उपयोग करता येऊ नये.

तेव्हा रावण लक्ष्मणाला म्हणाला- 'तुझा, तू विभीषणाच्या पुढे येऊन उभा राहिला आहेस. म्हणून आता या शक्तीचा प्रयोग मी तुझ्यावरच करतो. ही शक्ति तुझे प्राण घेईल.' असा रावणाने त्या शक्तीचा प्रयोग लक्ष्मणावरच केला.

त्या शक्तीला प्राण देत रावण म्हणाला- 'तु कदाहून तरी पण मी शक्ति भरला येऊन लक्ष्मणाच्या छातीत पसली व दस-या बाजूने बाहेर येऊन खाली पडली. रामाने गगाने त्या शक्तीचा विनाश करून टाकला. या देवी रावण रामावर बाण सोडीतच राहिला. रामाने त्या बाणांची मुळतः पर्वा केली नाही. रामाने एकदा हनुमानाला वालिंगन दिले. नंतर हनुमान, सुग्रीव इत्यादींना राम म्हणाला- 'तुम्ही लक्ष्मणाचे संरक्षण करा, आता या रावण जा बघ करण्याची वेळ येऊन झाली आहे.'

परंतु लक्ष्मणाची स्थिती पाहून गंगाची मुठ करायची इच्छा कमी होत चालली. हे ओळखून सुषेण आता रामाला म्हणाला- 'तुम्ही लक्ष्मणाची चिंता करू नका. तो जिवंत आहे, त्याचे प्राण वाचवता येईल.' नंतर हनुमानाकडे वळून तो म्हणाला- 'एकदा जो औषधि-पर्वत तू उचलून बाणला होतास, त्याच्या उजव्या



बाजूच्या शिखरावरील औषधि वनस्पति घेऊन ये. आपल्याला लवकरच लक्ष्मणाचे प्राण वाचविणे पाहिजे.

हनुमान त्या औषधि-पर्वतावर गेला. पण कोणत्या वनस्पति खाणाऱ्यात हे त्याला समजेना, म्हणून तो पर्वताचे शिखरच उचलून घेऊन आला. तो सुषेणाला म्हणाला- 'ज्या औषधि वनस्पति आपल्याला पाहिजेत त्या मी ओळखू शकलो नाही. म्हणून मी शिखरच उचलून घेऊन आलो आहे. तुला ज्या वनस्पति पाहिजेत त्या यातून घे.'

सुषेणाने हनुमानाच्या बुद्धि व पराक्रमाची प्रशंसा केली व आवश्यक त्या वनस्पति

काढून घेतल्या नंतर त्याने वनस्पतींचा रस काढून तो लक्ष्मणाच्या तांबड्या घातला. आता लक्ष्मण शूद्धीवर येऊन उभा राहिला.

रामाच्या डोळ्यांतून वऱ्हा वाहू लागले. मानघाने त्याला मिठी मारून राम म्हणाला "लक्ष्मणा, तू मृत्यूच्या काळीज परत मानास. आर खरीखरीच तुला मृत्यू काळा वसता, तर या युद्धापासून मला काय मिळते? तू जिवंत होऊन उठवास हे माझे सुदैव!"

तेव्हा लक्ष्मण उद्गारला-"आपण जसे दुवल्यासारखे बोलणे इष्ट नाही रावणाच्या वध करून विभीषणाला अंकेचा राजा बनविण्याचे वचन आपण दिलेले आहे. आपण कृपया माझी काळजी करू नका. प्रथम त्या रावणाचा वध करून, आपण आपल्या वचनाचे पालन करावे. विभीषणाला लंकेचा राजा बनविणे हेच आपले ध्येय असले पाहिजे. सूर्यास्तपूर्वी रावणाचा वध आपण करावा. अर्थात माझी

इच्छा आहे.

लक्ष्मणाचे हे शब्द ऐकून रामाने आपले धनुष्य उचलले व तो रावणावर बाण सोडू लागला. राम-रावणाच्या या युद्धात एक गोष्ट निश्चित होती. रावण तणावट होऊन युद्ध करीत होता, तर राम अतिशय मर्यादित.

हे राहुन इन्द्राने आपला रथ व मारपी मानली यांना पृथ्वीवर पाठविले. मातली येत रामाकडे येऊन म्हणाला-

"हे राम, आपला विजय व्हावा म्हणून भगवान इन्द्राने हा रथ आपणाकडे पाठविला आहे. या रावानरोबरच इन्द्राने आपले धनुष्य, कवच बाण व शक्ति आपणासाठी पाठविले आहेत. यावेळी मीच या रथाचा सारथी आहे. आता आपण या रावावर आरुढ व्हावे व रावणाचा संहार करावा."

मातलीचे बोलणे ऐकून रामाने तत्काश रावाला प्रवक्षिणा घातली व त्यावर आरुढ झाला. नंतर राय व रावण यांच्यात असं युद्ध झालं की पाहणाने पहातच राहिले.



विफल ह्वाारी

फार पूर्वी सुलतान नुराहान बमदादवर राज्य करत होता. त्याचा स्वभाव भोळा. केव्हाहीच त्याला एकदा बंगलागरील एक मोठा व्यापारी रहमतुल्ला हा व्यापक धन्यु पावला. तो एकादर होता. त्याच्या टांडेलीला जेथी जगण वस्त्यामुळे ती सादी सरकारीजना केलेली होती.

बमदादपक्षेच पुढेगारु अन्वुल्ला नामाचा बसक कारच गरीब होता. पण त्यानरोबरच तो मोठा धूर्तही होता. रहमतुल्लाची इश्टेड गडप करणासाडे त्याने एक मुक्ती घेतली. अन् तो सुलतान नुराहानाच्या टांडेलीला हावून आला.

नुराहान सुलतानला सोडुवा अर्दीने त्याला कळून अन्वुल्ला म्हणाला, "बरोपनाह! मला माफी मागवी. आपल्या हाहारातल्या शेतातुल्ला या व्यापकाच्याही सारी संपत्ती त्याला वारस नमव्यामुळे, सरकारजना करत्याची सार्ता मला मुक्तीच संपन्नही कर म्हणजे तो एकदाच होता. अन् मोठी एकदाच आहे. आला आपण जसं कोणी नसेच. माते कार्दवण मन्वुल्ला नामाचा हा? नन्हा सपा प्रकार रहमतुल्ला आणायी. अन्वाचे मुय अन्वुल्ला नामाचा वच लागले न मन्वुल्ला नामाचा रहमतुल्ला हा मला मन्वा केला माझ्या. माझी कावणला मशी बिनती आहे. की मला मोठा भाय रहमतुल्ला याचा भाय म्हणून माझा भाव पोषित केला बाब, अन् आपला कार्दवण पोषितही त्याची इश्टेड मला दिली जावी."

"सोपा तू बरोबरच बोलत आहेस. तुम्हा सोडुवा मावाची इश्टेड तुला मन्वुल्ला मिळायला हवी." असे म्हणून सुलतानने साबितदाराला बोलावून घेतले, अन् त्याला आज्ञा दिली, "रहमतुल्लाच्या संपत्तीतला एक दिगार काढून त्याचा छेडा भाय मन्वुल्ला नामा आपुन दे."

सुलतानाची आज्ञा ऐकून मन्वुल्लाने आज्ञावरून विचारले, "जय मन्वुल्ला एकदाच दिगार?"

"होय! कारण तुम्हासारखेच रहमतुल्लाचे भाय आपल्या राज्यात कित्येक दिगार आहेत नं! मग त्यांनाही आपापला हिस्सा मिळायला नको नं? सुलतान आज्ञात इसत झाला ते ऐकून मन्वुल्ला एकदाच नुच त्याला कारण सुलतानाच्या प्रवणावर त्याच्याजवळ कुतारच कुठे होते?

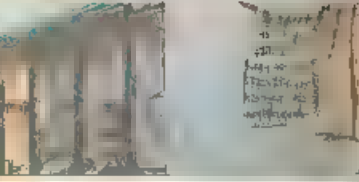
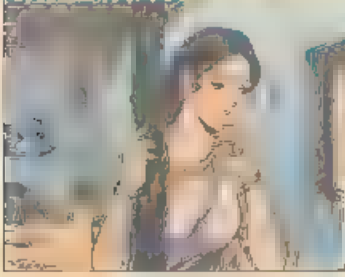




Rishabh



127



पूणिमेच्या रात्रीचे पिशाच्च

मधुपुरीच्या जंगलात एक लाकुडतोड्या आपल्या झोपडीत राहत असे त्याला दोन मुली होत्या चंपा नि चुन्नी. चंपा एक वर्षाची होती तेव्हा तिची आई वारली तेव्हा तिच्या बडिलांनी दुर्गा नावाच्या एका बाईशी लग्न केले चुन्नी दुर्गाची मुलगी होती

दुर्गा भोठी कठोर होती. ती चंपाला फार त्रास देई सावत्र आईच्या शिष्यांनी चंपाचे अंतःकरण फार दुःखी होई, ति ती परभेरवरला प्रार्थना करी की त्याने सावत्र आईच्या शिष्यांपासून तिला मुक्त करावे, लवकरच आपले लग्न व्हावे

एका पूणिमेच्या रात्री वारा पडला होता त्यामुळे चंपाची झोपभोंद आली. ती बाहेर जायला निघाली, इतक्यात तिला आपल्या बडिलांचे व सावत्र आईचे बोलणे ऐकू आले

बडील म्हणत होते-"आपल्या मुली आता मोठ्या झाल्या, कर्ज काढून का होईना यंदा चंपाचे लग्न केलेच पाहिजे "

हे ऐकून दुर्गाच्या रागाचा पारा चढला ती म्हणाली-"वेड तर नाही लागलं ना तुम्हाला? चुन्नीच्या लग्नाचा आता विचार करा दुसरे काही मनात आणू नका, सांगून ठेवतेय!

हे ऐकून चंपाला फार वाईट वाटलं आता तिला भीति वाटली की या घरातील कामांमधून आपली सुटका कधीच होणे शक्य नाही त्या पूणिमेच्या रात्री झोपडीबाहेर पडली नि जंगलाकडे निघाली

एका ठिकाणी तिला एक विहीर दिसली तीत उडी मारून आत्महत्या करावी अथा विचाराने ती विहिरीकडे गेली तेव्हा झाडवरून एका पिशाच्चाने

खाली उडी मारली ति ते म्हणालं-"चांब! चांब!"

पिशगच्चाने मोठ्या प्रेमाने खोद-खोदून विचारले तेव्हा चंपाने त्याला आपली रामकहाणी ऐकवली

"छे छे। एवढ्याशा गोष्टीसाठी आत्महत्या करायला निघानीस?" अस म्हणून पिशाच्चाने त्या पडक्या विहिरीत उडी मारली अन् एक जून पोतं आणून ते चंपाला दिले

आश्चर्याने चंपाने विचारले-"याचा मला काय उपयोग?"

"हे पोतं तू आपल्यापारी ठेवतस तर तुझ्या सावत्र आईच्या शिष्या सुद्धा तुला गंड वाटतील, वाकीच जाऊ दे, तिने शिष्याच घाब्यात असं तुला पाटेस प्करण तिने एक शिबी विली की या पोत्यात एक सोन्याचं नाणं पडेल" पिशाच्च म्हणाले

चंपाने पिशाच्च्याजवळ कृतज्ञता प्रकट केली, ति ती झोपडीत परत आली

दुसऱ्या दिवशी भल्या पहाटे दुर्गा रागा-रागाने ओरडत चंपाजवळ आली आणि तिच्या पाठीवर एक चंपराक मारीत शिष्या देऊ लागली-"काय न आठव्यांची राणी, अजून झोपून राहिली आहेस? ऊठ, मोठ्यात जाऊन सफाई कर नि घार काढून घ्या आण."



त्या दिवशी रात्री लाकुडतोड्या जेव्हा घरी आला तेव्हा दुर्गाच्या शिष्यांनी पोतं बोनशे नाण्यांनी भरून गेले छेतं, चंपाने बडिलांना पोतं दाखवतं नि म्हणाली-"पूणिमेच्या रात्रीच्या पिशाच्च्याचं हे वरदान आहे!"

दुर्गाने सोन्याच्या नाण्यांनी भरलेली पिशाची झोपडीत नीट लपवून ठेवली लाकुडतोड्या चंपासाठी स्वतः शोधू लागला

पुन्हा पूणिमची रात्र आनी दुर्गाने आपली मुलगी चुन्नी हिला सगळं काही समजून सांगितलं चंपा प्रमाणेच चुन्नी विहिरीकडे जायला निघाली, अशी काही

अविनाश साठे

चांबोबा

१५



जीव घायला निघाली आहे.

पूणिमेच्या रात्रीच्या पिशाच्चांने तिला आडवले. चुन्नीने सांगितलं की आपल्या आईच्या शिब्या सहन होत नसल्याने ती आत्महत्या करायला निघाली आहे.

पूणिमेच्या रात्रीच्या पिशाच्चांने विहिरीतून पोतं आणलं नि म्हणालं-या पोत्याची एक विशेषता आहे, पण ती फक्त एकच दिवस टिकते.

ग्रीक याच वेळी त्या देशावर राज्य करणारा वृद्ध राजा आपल्या एकुलत्या एक मुलाला बटावून जिखारीत होता-“बोल, शेवटी तू तमन करणार आहेस की नाही? आतापर्यंत अनेक

देशांच्या राजकुमारींची निवे तू पाहिनीस, पण एकीचा ही तू पसले केले नाहीस. माझ्या प्रश्नाचं उत्तर दे.” राजाला बराच राग आला होता तो चिडलेला दिसत होता.

हंसून युवराज म्हणाला-“पिताजी माझी लग्न करण्याची इच्छा नाही असं तर मी म्हणत नाही, पण या सर्व राजकुमारींमध्ये मला पाहिजे अशी सुंदर कोणी ही नाही. यांच्या तुलनेत तर त्या डोंगरी मूलखात राहणाऱ्या लाकुडतोड्याच्या मुली अधिक सुंदर वाटतात मला!”

राजाच्या सजात आलं की युवराज विजय नेहमी शिकारीसाठी जंगलात जातो, अनु तिथं त्याने या मुलीला पाहिलं असलं पाहिजे. म्हातारा राजा विजयच लग्न करू इच्छित होता, म्हणून तो विजयला म्हणाला-“तर मग, लाकुडतोड्याच्या मुली तुला पसंत असल्या जर त्यांच्या पैकी एकीशी लग्न कर, मी नाही म्हणणार नाही. त्यांच्या पैकी कोणत्या मुलीशी लग्न करशील बोल?”

तेव्हा राजकुमार विजय म्हणाला-“तशा त्या बोवी ही सुंदर आहेत. मी बोवीशी बरा जवळून परिचित होऊन माझी पत्नी होण्यास कोण अधिक

योग्य आहे ते ठरवीन!”

दुसऱ्या दिवशी राजा आणि राजकुमार गुप्त वेयात त्या लाकुडतोड्याच्या “बोवी” पोचले. सूर्योदयाची वेळ होती. लाकडे तोडण्यासाठी लाकुडतोड्या जंगलात गेलेला होता. झोपडी समोर स्वच्छता करून, सडां घालून चंपा रांगोळी घालत होती.

दोन अनोळखी पाहुण्यांना पाहून चंपाने अंगणात खाट टाकली, पाहुण्यांना बसायला सांगितलं नि म्हणाली-“आपण माझ्या बडिलांना भेटायला आलेले दिसताहात. तं तर कमाला गेलेले आहेत. आता ते संध्याकाळीच येतील. माझ्या आईशी बोलण्याची आपली इच्छा असेल तर बोलवू तिला?”

आत झोपडीत दुर्गा चुन्नीला शिब्यांची लाखोली वहात होती. तिची इच्छा होती की आज एक क्षण ही बाया जाऊ नये आणि बशा रीतीने पोतं सोन्याच्या नाण्यांनी तुडुंब बरावं. म्हणून ती शिब्या देत राहिली.

कोणी तरी दोन अपरिचित माणसं आल्हाची वार्ता चंपाने आईला दिली. तेव्हा दुर्गा म्हणाली-“त्यांना सांग की जालतं व्हा इथून! ती फार कामात आहे इथे. या देशाचा राजा जरी आज माझ्या घरी आला, तरी मला कोनायला



फुरसत नाही.”

झोपडी बाहेर येऊन चंपा राजाला म्हणाली-“माझी आई फार कामात गुंतली आहे, तुमच्याशी बोलायला वेळ नाही तिला. कृपा करून रागावू नका.”

“तर मग जाते आम्ही!” असं म्हणून राजा नि राजकुमार परत निघाले.

रस्त्यात विजयला राजा म्हणाला-“आता आपण ज्या मुलीला पाहिलं ती ठीक आहे. तरी पण दुसरीला एकदा पाहिलेलं बरं. आपण उद्या पुन्हा येऊ या.”

तेव्हा विजय म्हणाला-“पिताजी, तसं करायची जरूर नाही. आपल्या आईच्या



Restore



127



तोडून इतक्या शिंव्या खाणाऱ्या मुलीला पाहण्याची सुरुवात आवश्यकता मला वाटत नाही."

दसऱ्या दिवशी राजाचे नैतिक आले नि हे माकडतोड्याच्या सर्व कुटुंबाला सन्मानपूर्वक राजधानीत घेऊन गेले. राजवाड्यात पौर्वासावर दुगाने चंपाचा हात पकडून तिची क्षमा मागितली. ती म्हणाली-"चंपा, मला माफ कर. कठोरपणे मी तुला खूप त्रास दिला. आपल्या दुष्टपणाचा परिणाम मी हा आला पहातेच आहे. आपली उदारता नि सहनशक्तीच्या बळखवर तू आता या देशाची महाराणी बनणार आहेस. पुणितेचा शक्तीच्या पिशाच्याच्या वयेने खूप सोनं घरात जमलं आहे. चुन्नीचं लग्न एकाद्या लाकुडतोड्याशी करण्याऐवजी कोणा माकडतोड्यापाऱ्याशी मी आता करून देईन." दुर्गा दुःखी स्वरात चंपाला समजावत राहिली.

तिचे शांतवन करीत चंपा म्हणाली-"काही वाईट वाटून घेऊं नकोस आई! मापल्या बहिणीसाठी चांगलं स्थळ शोधून तिचा विवाह करण्याची जबाबदारी आता माझी!"

मधेच दखल देत राजकुमार विजय म्हणाला-"हे तू काय सांगताहेस चंपा? मी या देशाचा राजा होणार आहे. माझ्या होणाऱ्या पत्नीच्या बहिणीचं लग्न एकाद्या लुंग्या-सुंग्याशी मी कसं होऊन देईन? तिचा नवरा ही एक राजकुमारच असेल."

जाणि दुर्गाकडे पहात तो म्हणाला-"सासूवाई, तुम्ही मुक्तिच पिला करू नका. चुन्नीचं लग्न एकाद्या राजकुमाराशी मी नक्की घडवून आणीन."

हे ऐकून दुर्गाला फार आनंद झाला. आणि चुन्नीचा चेहरा फुनासारखा चमकू लागला.



चान्दोबाच्या बातम्या कोलम्बस नव्हे, फाहियान!

आज सारी दुनिया असे समजते की १०० वर्षांपूर्वी उदारीतला एक नाविक क्रिस्तोफर कोलम्बस यानेच अमेरिकेत शोधून काढली. ही ऐतिहासिक घटना घडण्याला ७०० वर्षे पूर्ण झाल्यामुळे त्याला सन्मानपूर्वी यादीला १२ दिवस मेजी खासमागने साजरा झाला. परंतु अमेरिकेत पोचलेल्या निघण घुमणान याचाच किती इतिहास-वशीयकाने या वारणचे खंडन करून नुसलेच असे जाहीर केले की कोलम्बसच्याही १००० वर्षांपूर्वी किती नाविक चान्दोबा फाहियान (२२६-२२२) हा 'एरोस्टे' नावाच्या राज्यात पोचला होता. हे एरोस्टे नावचे राज्य, म्या काळत अमेरिकेतल्या पश्चिम तटवरील ग्रान्दा, माझच्या सातएकविसव्या नव्या होते. चान्दोबा राज्यात वारणात आलेला फाहियान तो हाच. १४०० वर्षांपूर्वी फाहियानने लिहिलेला अल्पकवेच्या आकारे लिपाने पुनर्ज्ञानने एक अंतराष्ट्रीय अधिवेशनात आपला हा विचार प्रारंभ केला.



कॅनेडर बालक



या वर्षी एतद्दल दिवस कोणत्या वारी आला? अंगठवारी, जानेवारीची पहिली तारीख कोणत्या वारी आली? शुक्रवारी! अर्थात, मग १९०० मधील जानेवारीच्या पहिल्या तारखेला कोणता वार होता? हा! हे सांगायला आपल्याला कॅनेडर बुलटून पहावे लागेल न? या कोणत्याही कॅनेडरची मदत न घेताच अधिनारा नटयानु नावाचा पाच वर्षांचा मुलगा अटकेन उत्तर देईल की, तो दिवस होता सोमवार. हा वास्तव तथित्वाबद्दल दंगड घेणे म्हणजे, आणि हा अदभुत मेघांनी नालक धाटपट सुरू झाले की कोणत्या शालची, कोणती तारीख कोणत्या वारी आली किंवा येईल! त्यामुळे या बुद्धिमान नातकाने 'कॅनेडर बॉय' असे संबोधले जाते. हा नटपट नाटक पुढे आपली काय चमत्कार करील किंवा आणखी काय काय फोप साबील हे आपल्याला पहायचे आहे.

एकटाच दक्षिण धुवावर!

इतकी सन १९९० मध्ये कॉर्बेटील ऑर्बिग काग नावाच्या एका मुलखने आपल्या मित्रासकते गुनारधुवाची बाबा पूर्ण केली. २९ वर्षांच्या या साहसी युवकाने आता एकदुसऱ्याचे ५० लिब्रांचा प्रवास केला व या वर्षाच्या जानेवारीच्या पहिल्या आठवड्यात तो दक्षिण-धुवावर पोचला! हा माहवी युवक १२० किलो वजनाचे आवाक सामान स्लेज (वाहान घसरत लागणारी गाडी) वर ठेवून ती घेवत, दिवसाकडील बघळबघात २६ कि. मी. इतके अंतर चालत, एकूण १,२९० कि. मी. चा हा प्रवास करवलेल्या वेळेच्या लढा दिवस अगोदरच पूर्ण करून, एकटाच दक्षिण धुवावर पोचला!





Restore



127



ज्याचे त्याचे काम

एका गावात एक धनगर रहात असे. तो अगदीच भोळाभावदा होता अन् विचार एकटाच होता. एकदा त्याला जरूरी कामासाठी बाजारात जाणे भाग पडले, पण त्याच्या मेंढ्यांची राखण करायला कोण होते? तेव्हा मेंढ्यांच्या राखणाचा भार परमेश्वरावर सोपवून तो बाजाराकडे निघाला.

थोडे दूर चालल्यावर रस्त्यात त्याला एक ओळखीचा इसम भेटला. त्याने विचारले, "अरे कुठे निघालायस?"

"बाजारात काही खरेदी करायचीय मला." धनगर उत्तरला.

"ते ठीक आहे रे! पण मग तुझ्या मेंढ्या कोण राखतय आज?" त्या हुशार माणसाने विचारले.

"कोणी नाही. आहेत कोण भाऊ? त्यांची राखण आज परमेश्वरावर करील."

असे म्हणून तो भोळा धनगर पुढे गेला.

"असं काय? मग आता परमेश्वर कशी राखण करतो, ते पाहूनच वेतो मी!" असे मनात म्हणून तो दुसरा माणूस सरळ धनगराच्या मेंढ्यांच्या कळपाकडे गेला. तेथे त्याने चांगल्या तगड्या, गुबगुबीत पोसलेल्या वीस मेंढ्या निवडल्या अन् त्यांना हाकून नेत तो आपल्या गावाकडे निघून गेला.

धनगर बाजारातून परतल्यावर आपल्या वीस मेंढ्या कमी झाल्याचे समजायला त्याला वेळ नाही लागला. त्याने विचार केला-इथून पुढे मेंढ्या राखायचं काम परमेश्वरावर सोपवणे बरे नव्हे.

नंतर त्याने मेंढ्या राखण्यासाठी दोन कुत्रे खरेदी केले. ज्याच्याकडून त्याने ते कुत्रे घेतले, तो इसम धनगराला म्हणाला

कि यांना रोज फक्त एक एक अन्दीर खायला घाल म्हणजे पुरे!

पण कुत्रे आल्यानंतरही धनगराचे मुकसान होतच राहिले. तिचे अवळपास काही लांडगे छोटे. ते रात्री येथून कळपातल्या मेंढ्या मारून छात असत. कुत्रे त्यांना पाहूनही मुलीच धुंकत नसत, कारण मेंढ्यांचे अर्जेबुरखे मांस कुत्र्यांनाही खायला मिळते.

काही दिवस गेल्यावर धनगराच्या लक्षात आले की वजूनही आपल्या कळपातल्या मेंढ्या कमीच होत आहेत!

इतक्यात तिकडून जाणारा एक म्हातारा चांबून धनगराभा विचारू लागला. "काय झालं भोळ्या मुला?"

कसलं संकट आलं तुझ्यावर?"

"रडू नाही तर काय करू बाबा? परमेश्वरावर विश्वासून कळप सोडून बाजारला गेलो, तर माझ्या वीस मेंढ्या चोरीला गेल्या; अन् दिसत असूनही परमेश्वराने काहीही केले नाही. नंतर कळपाच्या राखणासाठी दोन कुत्रे खरेदी केले मी, तरीही ये रे मागल्या! कुत्रे असून-नसून सारखेच!" धनगराने आपले दुःख म्हाताऱ्यापुढे ओकून टाकले.

"कुत्र्यांना खायला काय घालतोस भोळ्या?" त्या म्हाताऱ्याने विचारले.

"दोघांना एक एक अन्दीर खायला घातला म्हणजे बास, असं त्या कुत्रे चिकणातूनचें सांगितलं होतं मला! मी





Restore



127



रोज त्यांना एक एक अन्दीर पकडून आणून देतो." घनगर बोलला.

"ओहो! असं आहे होय? म्हणूनच तर तुझ्यावर असं संकट ओढवलं! तू कधीतरी एकादी मेंढी मारतच असशील ना? मग आपल्या कुत्र्यांनाही पोटभर खरबू चाल ना! म्हणजे, ते खातील तितकं! तू आपलं काम नीटपणे कर, अन् वध कुत्रेही आपलं काम नीट करतात की नाही! एका जुंदराने त्यांना काय कात होणारंय?" म्हाताऱ्याने सल्ला दिला.

तेव्हापासून घनगर आपल्या कुत्र्यांना पोटभर खायला घालू लागला. आणि कुत्र्यांना पोटभर मिळू लागल्यावर मेंढूय नाहीशा होणेही आपोआप यांचले! पहिल्या दिवशी लांडगे आलेच नाहीत. दुसऱ्या दिवशी जेव्हा दोन लांडगे आले तेव्हा कुत्र्यांनी त्यांना पाहिलेच.

एक कुत्रा भुंकत म्हणाला, "जा, जा! आमचा मालक आता आम्हाला पोटभर

देतो! खायला. तुमचं जूष्टं खायची आम्हाला आता काही गरज नाही."

"नका रे जखू माझ्या बांढवांनो! या, आपलं पोट भरून घ्या-अन् पूर्वीपासून चालत आल्याप्रमाणे आम्हाला ही खा घोड!" दुसऱ्या कुत्र्याने भुंकून त्यांना यागितले.

क्षणभर लांडगे जरा विचारातच पडले, कारण वाजपर्यंत या कुत्र्यांना त्यांनी भुंकताना कधी पाहिलेच नव्हते! अन् आता ते शो-शो करून परस्परविरुद्ध बोलत आहेत! पण या कुत्र्यांनी आजपर्यंत त्यांच्यावर कधी हल्ला केला नव्हता, म्हणून दुसऱ्या कुत्र्याच्या आंगण्यावर विश्वासून ते धैर्याने कळपाजवळ तरफले.

तुसऱ्याच क्षणी कुत्रे वाघासारखे त्यांच्यावर सुटून पडले! जोरजोराने भुंकून पहातापहाता कुत्र्यांनी त्या लांडग्यांना फाडून मारून टाकले!



यहूरापा वसुधारा

वाघांचा विनाश

दोन दशकांपूर्वी आपल्या सरकारने 'वाघांच्या संरक्षण' खाती जी योजना हाती घेतली, तिच्या परिणामामुळे देशातल्या एकूण १७ अन्धकारवादींचे मिळून रहाणाऱ्या वाघांची संख्या १,६०० बळून ४,३०० पर्यंत वाढली. परंतु अजिंकडे या अपवादाप्रमाणानेही बोलून या जगावराची शांता केनी जात आहे. मग तऱ्हेने आपल्या देशात नव्हे, तर आपले तपस्यु असणाऱ्या नेपाळ, भूतान व बांगला देशातही अशी शांता चालू आहे. संपूर्ण जगात असणाऱ्या सात-आठ हजार वाघांपैकी जवळजवळ साठ टक्के वाघ आपल्या या चार भूतदेशांचे आहेत. नेपाळ हिमालयाच्या कातलवरून विशेषतः तिबेटीत जाऊन त्या आंतरराष्ट्रीय अधिवेशनात अशी घोषणा केली आहे की वाघांच्या संरक्षणासाठी ताबडतोब पाळणे मुसलमानी नाहीत, तर २०२० सालापर्यंत वाघ हा प्राणी केवळ प्राणिसंग्रहालयातच पलायना मिळण्याची वेळ येईल!

निर्मूल होत असणारे वीवजंतु

केवळ वाघच नव्हे, तर ११० जातींचे निर्जिनगळे सस्तकप्राणी, पक्षी सरपटणारे प्राणी, वृक्षचर व अनेक तऱ्हेचे किडे आज निर्मूलनाच्या घबरायत कड्यावर जुंभे आहेत! वैज्ञानिक म्हणत आहेत की विरोधः सिंह, हत्ती, गंगली नाडव, चिंताच्या होपटीचा बानेर व इंडस डेल्टास ये साऱ्या प्राण्यांचे निर्मूलन होण्याचा खोला निर्माण झालेला आहे. ही सारी जनावरे आशियाय देशातली आहेत. त्यामुळे जगतने तिसर्गातुकून जीवन जगायला ठेवे, नाहीतर आपले थिब मरणगरी ही जनावरे वधशील नष्ट होतील.

वोच मते

एक कळी जगनीसर नाकाच्या राखणी घाली सऱ्या जगात अस्तित्वात होत्या. त्यांच्या अन्धमक नाहीसे होण्याची वेळ करणे दिली कात आहेत. प्रथम वैज्ञानिकांनी असे कात म्हाट केले की, जवळजवळ ४०,००,००९ वर्षांपूर्वी ज्वालामुखीचा स्फोट झाला. विशाल ज्वालामुखी पर्वत अशा तऱ्हेने बुडविलेला झाल्यामुळे पर्वत प्रमाणाने लाव्हारस भूमीवर सर्वत्र पसरला; अन् त्यामुळे या विशालकाय डमनोसर प्राण्यांचा विनाश ओढवला. मेक्सिकोमध्ये १७० क्रि.पू. मध्ये जवळ ज्वालामुखीचा स्फोट झाल्यामुळे आला. आणि असे अनुमान म्हणण्यात आले की कॅलिफोर्निया पर्वतवर आलेल्या एका विशाल प्रहामुळे किंवा घुमकेतुच्या टक्करीमुळे हा ज्वालामुखी



तयार झाला. आणि वैज्ञानिकांनी असे कात म्हाट केले की जवळजवळ ६,५०,००,००९ वर्षांपूर्वी अशा तऱ्हेची टक्कर झाल्यामुळेच त्यावेळी भूमीवर असणारे ७० टक्के प्राणी या राखणी पालीसह नष्ट झाले. सध्या मानव जगावसंतनत ये जगणे किंवा जगणे ससतत आहे, तेच जगावसंतनत ये जगणे किंवा जगणे ससतत आहे, तेच जगावसंतनत ये जगणे किंवा जगणे ससतत आहे.